

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 13 oktober 2022 **de heer Van Beurden** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Both.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 09.29 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Van Beurden. Ik vraag aan de griffier om hem en zijn steunverlener binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Van Beurden -- dat geldt ook voor u, meneer Both -- hier bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. Deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning te stoppen. Daar doen wij onderzoek naar en daarom willen wij ook weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken ook de bevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in de provincie Groningen.

U bent CEO van Shell. In die hoedanigheid willen we u graag als getuige horen. U heeft ervoor gekozen om de eed af te leggen en daarmee de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Om die reden verzoek ik u om even te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Van Beurden de eed af.)

De **voorzitter**:

U staat nu onder ede en u mag weer plaatsnemen. Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Kuik en mijzelf. Mogelijk heeft mevrouw Tielen ook nog enkele vragen aan u.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Meneer Van Beurden. U bent sinds 2014 CEO van wat toen nog Royal Dutch Shell heette. Vanuit deze functie bent u eindverantwoordelijk voor alle activiteiten van Shell wereldwijd. U kreeg dus ook te maken met het dossier over de aardgaswinning in Groningen. In dit verhoor willen we het met u hebben over de betrokkenheid van Shell in het dossier en de rol die u zelf als CEO heeft gespeeld in de aardgaswinning, bijvoorbeeld in de onderhandelingen en de contacten met de Nederlandse Staat.

U hebt een lange carrière bij Shell en heeft daar al sinds de jaren tachtig verschillende functies. In januari 2014 volgde u de heer Voser op als CEO. Wat was op dat moment uw beeld van het dossier aardgaswinning Groningen?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat ik in januari 2014 daarvan een duidelijker beeld begon te krijgen. Ik wist natuurlijk van de aardgaswinning en de problematiek. Ik woonde weliswaar in het buitenland toen de beving in Huizinge plaatsvond, maar die beving was natuurlijk toch niet alleen in Nederland groot nieuws, maar ook in het buitenland. Zeker ook voor mij als Nederlander was dat nieuws. In de tweede helft van 2013, dus voordat ik daadwerkelijk in Nederland kwam en aantrad, heb ik me natuurlijk in allerlei dossiers verdiept. Ik verdiepte me met name in de upstream dossiers, want daar was ik minder vertrouwd mee. Ik kwam namelijk uit de downstream. Ik heb veel gesproken met mensen als Andrew Brown, onze Upstream director, en met andere mensen. Ik sprak onder anderen ook met mensen die direct bij het Groninger dossier betrokken waren, zoals Dick Benschop, die direct aan mijn zou rapporteren in mijn hoedanigheid van CEO. Dus ik denk dat ik een redelijk inzicht had in de problematiek toen ik in januari aantrad.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus direct bij uw aantreden bent u geïnformeerd over de stand van zaken van het Groninger dossier?

De heer **Van Beurden**:

Ja, en dus zelfs nog voor mijn aantreden. Dat hoorde bij de handover. Ik herinner mij dat ik er ook nog wel een keer met Peter Voser over gesproken heb, maar ik sprak er toch voornamelijk over met de mensen in de business. Wat was nou precies het probleem? Wat was er precies gaande? Het was natuurlijk een beetje een ongrijpbaar probleem, want met aardbevingen en seismiek hadden we niet zo veel te maken. Dus ik had denk ik wel een redelijk beeld van hoe het spel erbij stond en wat de problemen waren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het gasveld in Groningen is een van de grootste gasvelden ter wereld. Hoe belangrijk was het Groningenveld voor Shell?

De heer **Van Beurden**:

Het was belangrijk. Wat u zei: voor heel lange tijd was het inderdaad hét grootste gasveld ter wereld. Dat is inmiddels niet meer het geval, maar Groningen had natuurlijk een heel belangrijke rol. Ik denk dat die rol op twee manieren belangrijk was. Ten eerste was het Groningenveld een belangrijke bron van inkomsten, zeker in de jaren voor mijn aantreden maar ook nog wel ten tijde van mijn aantreden. Ten tweede was het natuurlijk een iconisch veld. Heel veel mensen uit de upstream bij Shell hadden toch een deel van hun opleiding in NAM gehad. NAM was technologisch gezien een bijzonder innoverend bedrijf, en was ook vaak toonaangevend binnen de Shellfamilie. Dus het was wel degelijk een heel belangrijk kroonjuweel voor ons.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nou heeft Shell in het verleden veel meerderheids- en minderheidsbelangen gehad, vaak ook samen met Esso, in bedrijven die het Groninger gas afnamen, en het verkochten in Duitsland en België. Welke voordelen had dat voor Shell?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat u hier doelt op de samenwerking in GasTerra en andere verbanden? Die stonden toch al los, zeker ten tijde van mijn aantreden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nou, ik bedoel eigenlijk bedrijven in het buitenland. In Duitsland en België wordt het Groninger gas ook afgenomen en doorverkocht.

De heer **Van Beurden**:

Verkoop is natuurlijk in zekere zin een aangelegenheid van de Nederlandse Staat, of van een entiteit waar de Nederlandse Staat een belangrijke rol in speelt. De inkomsten gaan ook voornamelijk naar de Nederlandse Staat. En inderdaad, wij zijn actief in gashandel. In sommige landen verkopen we gas aan particuliere bedrijven en zelfs aan huishoudens. Dat staat echter los, op afstand van. Daar zijn wij gewoon een marktpartij in en dat is geen verlengstuk van NAM, als u daarop zou doelen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nee, mijn vraag is welke voordelen het heeft voor Shell om ook in die zaken te participeren bij dat Groninger gas.

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat u dat als volgt moet zien. Dit is een participatie in de hele waardeketen, een participatie die ons in zekere zin extra waarde brengt, maar ons natuurlijk ook vaak in een positie brengt waarbij we op balans nog steeds enigszins afgedekt zijn als het in één deel van de waardeketen wat slechter gaat en in een ander deel wat beter.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het creëert dus extra waarde. U zei al: niet in elk veld is er sprake van seismiciteit door gaswinning. Heeft u in andere gasvelden van Shell, waar dan ook ter wereld, te maken gehad met aardbevingen?

De heer **Van Beurden**:

Wellicht wel. Zoals ik al eerder zei: ik heb geen achtergrond in upstream. De seismiciteit die we hier hadden, was natuurlijk echter van een heel andere orde grootte. Bovendien is natuurlijk ook heel belangrijk dat dit een groot veld op land is. Een heel groot deel van de Nederlandse bevolking woont daar en ondervindt daar hinder van. Ik denk dat het probleem dat we hier hadden, in zekere zin wel uniek was.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Uniek, en dus ook niet te vergelijken met problemen bij andere velden?

De heer **Van Beurden**:

Nee, dat geloof ik niet. Ik heb dat niet zo ervaren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe gaat men daar dan mee om als dat zo uniek is?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat het belangrijk is om dat toch misschien even wat breder te trekken. Het was inderdaad uniek en daar zijn we denk ik in de verschillende stadia anders mee omgegaan. Huizinge was natuurlijk een heel belangrijk moment. Ik denk dat de beving daar een kantelmoment was waardoor de wereld in een keer veranderde. Voorheen leidde een aardbeving tot een scheur. Die moest dan vergoed worden; dat was duidelijk. Met de beving in Huizinge veranderde eigenlijk alles.

Sinds ik ben aangetreden in 2014 zijn er daarna eigenlijk drie belangrijke momenten geweest waarop er voor mij dingen veranderden. Ten eerste noem ik januari 2014. Toen kwam er eigenlijk een nieuwe productiefilosofie. Daarbij gold: omwille van de veiligheid mogen wij niet meer produceren dan 42 bcm of 40 bcm. Daaronder is het veilig. Voorheen was de winning in Groningen in feite niet gelimiteerd door veiligheidsoverwegingen, maar door commerciële overwegingen. Januari 2014 was dus een heel belangrijk moment en bracht een nieuwe filosofie.

Die filosofie is een tijdje vastgehouden en begon eigenlijk een beetje aan de wandel te gaan in 2015 en 2016, tot we in 2017 in feite op een breekpunt uitkwamen. Toen zei de minister: nou, er is eigenlijk geen niveau meer waarop het veilig is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We gaan straks die punten in de tijd wel langs. Mijn vraag aan het begin was of er nou ook heel anders werd geacteerd omdat dit zo'n uniek gasveld was? Werd er hier anders geacteerd dan op al die andere gasvelden die ook onder Shell vielen?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat daarvoor geldt wat ik zojuist probeerde te zeggen: dat is door de tijd heen veranderd. In 2014 dachten we: oké, met dit niveau is het veilig en daar moeten we onder blijven. In 2017 kwamen we er echter achter dat er eigenlijk geen niveau meer was waarop het veilig is. Wij werden op de

winning zelfs strafrechtelijk aangesproken als NAM. Het handelen van NAM werd als onrechtmatig gezien door de rechtbank.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Op die punten gaan we straks in.

De heer **Van Beurden**:

Mijn punt is, mevrouw Kuik, dat op dat moment natuurlijk wel degelijk het inzicht veranderde, en de manier waarop wij tegen het gasveld en tegen aardbevingen aankeken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, dat is helder. Hoe ziet de verantwoordelijkheidsverdeling eruit tussen u en de president-directeur van Shell?

De heer **Van Beurden**:

U bedoelt de president-directeur van Shell Nederland?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van Beurden**:

Ik ben de CEO van het internationale bedrijf en dus in zekere zin ook de eindverantwoordelijke voor eigenlijk alles wat er zich binnen het bedrijf afspeelt. De president-directeur Nederland, destijds Dick Benschop en vanaf 2016 Marjan van Loon, is een landendirecteur en heeft een integrerende rol voor onze activiteiten in het land. In de relatie met NAM is de president-directeur dan ook betrokken als een van de toezichthouders, zeg maar, vanuit de rol van aandeelhouder. Maar de president-directeur Nederland zorgt natuurlijk ook voor het algehele wel en wee van Shell in Nederland. We hebben in Nederland 8.500 employees. De reputatie van het bedrijf in Nederland is belangrijk. De president-directeur speelt ook een belangrijke rol in het contact met de overheid. Ik heb ook wel een rol in dat contact, maar ik kan dat natuurlijk nooit zo veel en zo goed doen als bijvoorbeeld Marjan van Loon of een landendirecteur dat kan. Daarvoor hebben wij dan verdelingen van verantwoordelijkheden gemaakt waarin is afgesproken wie met wie praat, over welke dossiers et cetera.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe ziet die verdeling er dan uit?

De heer **Van Beurden**:

Nou, ik denk dat je over het algemeen een landendirecteur de ruimte moet geven om het werk te doen. Dus wat mij betreft is Marjan van Loon het hoofdaanspreekpunt voor alle zaken in Nederland. Marjan rapporteert direct aan mij, dus ik houd daar natuurlijk voeling mee. Ik sprak haar een keer in de twee weken en ten minste een keer per maand face to face. Als er een gesprek moest komen met de minister-president of als we het kabinet wilden uitnodigen om over zaken in de wereld te praten, was ik er natuurlijk bij betrokken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoeveel tijd vergt zoiets voor u als CEO?

De heer **Van Beurden**:

Groningen, bedoelt u?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van Beurden**:

Groningen was eigenlijk vanaf dag één toch wel een heel belangrijk punt. Ik had het zojuist al over de nieuwe productiefilosofie. In de eerste maand nadat ik was aangetreden, was al direct die nieuwe productiefilosofie aan de orde. Ik kan me de e-mail van Harry Brekelmans nog wel herinneren. Hij had toen onder andere Groningen onder zich. Die e-mail kwam volgens mij op 17 januari. Groningen was dus gelijk een belangrijk punt. In mijn besprekingen met de Upstream director of de landendirecteur kwam Groningen altijd wel aan de orde, soms zeer uitvoerig. Dus ik denk dat ik een paar keer per maand over Groningen sprak. En dan kwam Groningen ook nog aan de orde in de executive committee en in de raad van bestuur, en van tijd tot tijd in de board. Dus het kwam heel periodiek op, ik denk meer dan een gemiddeld dossier dat wij in Shell hebben.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus u was gewoon goed op de hoogte van de situatie in Groningen?

De heer **Van Beurden**:

Niet operationeel, maar natuurlijk, ik ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft zich er wel actief mee beziggehouden?

De heer **Van Beurden**:

Jazeker. Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Bij "upstream" gaat het dus om het winnen van gas?

De heer **Van Beurden**:

"Upstream" is inderdaad het winnen van olie en gas, dus het opsporen en uit de grond halen van olie en gas.

De **voorzitter**:

U benadrukte dat u daar zelf geen achtergrond in heeft. U zat meer in de "downstream", dus het vermarkten van het gas. Heb ik dat goed begrepen?

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee, mijn achtergrond ligt ook niet zozeer in het vermarkten van het gas. Ik ben chemisch ingenieur. Ik heb veel in de raffinage gewerkt, en een heel groot deel van mijn carrière in de chemie. Ik heb wel met gas te maken gehad, maar dan met vloeibaar aardgas. Ik heb drie banen gehad in de Ing. Het opsporen, de ondergrondse problematiek, seismiek waren echter niet mijn vakgebied, nee.

De **voorzitter**:

Heeft dat nog een rol gespeeld in hoe u keek naar het Groninger dossier?

De heer **Van Beurden**:

Ongetwijfeld. Ik neem aan dat het mij hier en daar geholpen en gehinderd heeft. Ik denk dat ik wat meer onbevangen naar de problematiek keek. Ik had denk ik wel dezelfde ingenieursnieuwsgierigheid om het probleem te kunnen begrijpen in technische en seismische zin, maar ik moest me wat vaker en wat meer in detail laten briefen. Hoe werkt dat nou? Ik kwam er wel achter dat we eigenlijk geen van allen wisten hoe nou precies die aardbevingen werkten, hoe ze te voorspellen waren et cetera. Ik denk dus dat we daar collectief wel een beetje op achterstand stonden. Aan de andere kant ben ik, denk ik, altijd wel iets filosofischer en wat meer op afstand geweest dan de gemiddelde upstreamer bij Shell.

De **voorzitter**:

Shell is ook statutair de bestuurder van NAM. Hoe bent u betrokken bij de bedrijfsvoering van NAM?

De heer **Van Beurden**:

Niet.

De **voorzitter**:

We hebben een document uit 2017 gelezen. Dat document is opgesteld na een uitvoerige interne evaluatie waarin ook lessen worden getrokken die zijn geleerd uit het Groninger aardbevingsdossier. In dat document lezen we dat u als CEO een interventie heeft gepleegd in de structuur van de decision review board van NAM en Shell. Die interventie zou ook te maken hebben met wat wordt omschreven als "het aanmodderen van Shell in de NAM". Welke interventie heeft u eigenlijk precies uitgevoerd?

De heer **Van Beurden**:

Er zijn denk ik een aantal interventies geweest, meneer Van der Lee. Het grote probleem dat wij in 2017 denk ik ...

De **voorzitter**:

Ja, maar deze gaat specifiek over de structuur van de decision review board.

De heer **Van Beurden**:

We hebben een aantal decision review boards in Shell. Dat is een manier van werken waarbij we dus multidisciplinaire teams bij elkaar brengen om op zaken toe te zien. De structuurverandering in 2017 was wat mij betreft: "de maat is vol". Een heel belangrijke filosofie was dat we probeerden alle problemen op te lossen. Dat betekende in feite dat we in een spagaat terecht kwamen. We probeerden aan de ene kant mee te werken aan de waarborging van de leveringszekerheid in Nederland, maar aan de andere kant moesten we ook werken met de problematiek van de aardbevingen, het maatschappelijke draagvlak et cetera. In 2015 en 2016 begon uiteindelijk het inzicht te dagen dat het niet aan ons is om ons daarover zorgen te maken, omdat dat een overheidstaak is. In feite was de wijziging dat ik af wilde van het feit dat wij ons willens en wetens als een semioverheid aan het gedragen waren. Dat kón niet. Shell is een commerciële organisatie die duidelijke instructies van de overheid moet krijgen. Shell moest natuurlijk een partner voor de overheid zijn, maar niet een die op een of andere manier maar verantwoordelijkheden moest overnemen. In feite was het verhaal op

dat laatste neergekomen; meer en meer werd Shell een semioverheid. Dat kon gewoon niet.

De voorzitter:

We gaan straks nog nader in op die omslag in 2017. In het lessons-learneddokument van de voorzitter van de NAM-Raad lezen we verder terug dat Shell er aanvankelijk de voorkeur aan gaf dat NAM haar eigen zaken regelt en Shell op afstand blijft, gezien ook de negatieve reputatie in Groningen. Omdat Shell de operator is van NAM, blijkt dat echter in de praktijk onmogelijk. Hierdoor is er volgens de voorzitter van de NAM-Raad ook voortdurend sprake van een spanning tussen NAM en Shell. Waar bestond die spanning uit?

De heer Van Beurden:

Er zijn natuurlijk een aantal zaken waarbij duidelijk is dat het een aangelegenheid van de NAM is. U vroeg eerder of ik betrokken was bij de operaties van NAM. Nee, in feite was alleen de NAM daarbij betrokken en verder niemand. Natuurlijk waren de mensen die in het bestuur van NAM zaten, vaak wel gesecondeerd of gedetacheerd vanuit Shell, maar het was een NAM-aangelegenheid. NAM is een fiftyfifty joint venture met Esso Nederland. Bij de NAM behoorde men de verantwoordelijkheden naar behoren uit te voeren en Shell had daar toezicht op te houden. Dat deden we dus ook.

Daar komt dus van tijd tot tijd wel bij dat je mensen eraan moet herinneren dat we wel op afstand van elkaar staan. Dat is niet alleen in NAM zo, maar ook in andere samenwerkingsverbanden. Je moet er enorm voor uitkijken dat je als aandeelhouder niet op de stoel van de operator gaat zitten, want dan krijg je allerlei problemen. Dan krijg je problemen met je partner, maar je krijgt uiteindelijk ook problemen met aansprakelijkheid. Dat hebben we een paar keer duidelijk moeten herstellen, niet alleen bij NAM. Ik heb dat zelf ook wel meegemaakt in joint ventures. Wat is nou je rol hier? Je rol hier is aandeelhouder. Zij bij de NAM zijn verantwoordelijk voor de uitvoering. Wat dat betreft is NAM daarin geen uitzondering geweest, want van tijd tot tijd moesten wij daar met z'n allen aan herinnerd worden.

"Op afstand houden" was wat ons betreft ook: op afstand houden van andere zaken binnen NAM. Dat hebben we destijds ook heel duidelijk tegen NAM gezegd. Ik kan mij nog heel goed herinneren dat we het in een van de meetings van de raad van bestuur hadden over: we moeten meer mensen en

meer schade-experts aannemen. Men zei: het begin nu echt wel ingewikkeld en een probleem te worden. Mijn verhaal was toen: nee, dat moet niet. Op een bepaald moment had NAM meer mensen in dienst die zich met schade bezighielden dan mensen die zich bezighielden met de geologie. Schade was niet onze competentie; dat moest op afstand staan. We hebben er dus een hele tijd voor moeten waken dat dat op afstand zetten goed gebeurde.

De voorzitter:

U schetst eigenlijk een soort harmonicamodel. Er is afstand, dan is er toch weer reden om er dichterbij te zitten, en daarna gaat het weer uit elkaar. Of kwam Shell vanaf Huizinge noodgedwongen, door alles wat er gebeurde, toch weer dichterbij NAM te staan, en raakte Shell daardoor toch ook weer, misschien meer dan gewild, betrokken bij allerlei operationele besluiten?

De heer Van Beurden:

Nou, nee. Ik denk dat wij ons natuurlijk zorgen maakten, zeker binnen NAM, maar ook binnen Shell. Wij maakten ons natuurlijk zorgen over wat er in Huizinge was gebeurd, maar ook over wat er daarna gebeurde. We hadden dan weliswaar in 2014 een zekere mate van opheldering. Men zei: als je nou maar onder de 40 blijft dan is het veilig, dus ga er nou niet boven zitten. Je probeert dat dan zo goed mogelijk te doen en tegelijkertijd de schade af te handelen, et cetera, et cetera. Gaandeweg, en zeker in 2015, begon dat verhaal echter onduidelijker te worden. Men zei: misschien is minder toch wel beter en misschien moeten we maar naar 39,5, en naar 33, en naar 27 et cetera. Dus het begon steeds vager te worden wat nou precies die veiligheidsnorm was. Ik begon ook steeds meer van de Groningers te horen: "We hebben niet alleen problemen met het gevoel van onveiligheid, maar we zijn eigenlijk ook niet meer geïnteresseerd om te horen of het nou wel veilig is of niet." Er waren angstgevoelens. Men had het gevoel dat men van het kastje naar de muur werd gestuurd. Ik kan me nog ...

De voorzitter:

Mijn vraag was in hoeverre dat er dan toe leidde dat Shell dichterbij NAM ging zitten.

De heer Van Beurden:

Natuurlijk trek je je dat aan, meneer Van der Lee. Ik werd in aandeelhoudersvergaderingen aangesproken door Groningers die zeiden: u moet iets anders beslissen. Dan kom je niet zo heel ver door alleen maar uit te leggen: "Nee, nee, nee, dat is een NAM-aangelegenheid en maakt u zich

maar geen zorgen want Shell houdt daar toezicht op." Et cetera. Ik voelde mij steeds meer aangesproken op het feit dat het geen discussie was over "maakt u zich maar geen zorgen want de Meijdamnorm is oké". Het was voor mij steeds meer een probleem waarbij ik dacht: dit is niet meer maatschappelijk acceptabel.

Ik kan mij nog heel goed een gesprek herinneren met mevrouw Heite, een Groningse gedupeerde. Zij vertelde over haar kinderen. Ze zei: "Meneer Van Beurden, legt u weleens 's avonds uw kinderen in bed?". "Ja", zei ik. "Maakt u zich er dan zorgen over of ze 's ochtends wel wakker worden?". "Nee", zei ik. "Nou, ik wel. Kunt u daarmee rekeninghouden bij uw toekomstige afwegingen?" Dan word ik als CEO van Shell aangesproken. Ik kan dan niet zeggen: nou nee, dat is scheiding van verantwoordelijkheden et cetera. Dus dat heb ik wel degelijk gedaan.

De **voorzitter**:

We zien dat er begin 2018 ook bij Shell zorgen zijn over de asymmetrie in het bestuur van NAM. Shell wil dat ook met Exxon bespreken. Waar zat die asymmetrie in?

De heer **Van Beurden**:

Ik probeer dit even eenvoudig uit te leggen. NAM is een 50-50-samenwerkingsverband. Shell is daar de operator, de dagelijkse bestuurder. Dat is gedelegeerd aan de directeur van NAM, maar in zekere zin volgt de NAM dus procedures van Shell, de werkwijzen van Shell et cetera. Dat betekent dat wij in feite meer verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid hebben, zeker als het misgaat, en dat Esso daarbij toch min of meer in een controlerende situatie zit. Normaal gesproken werkt dat goed. We doen dit wel vaker in joint ventures. Het wordt echter opeens een stuk spannender als er allerlei problemen komen en het gaat spannen, als er ook juridische problemen komen waarbij je bijvoorbeeld potentieel strafrechtelijk wordt vervolgd als je overheidsaanwijzingen uitvoert. Ja, dan wordt het opeens een stuk spannender. Ik vond dat er daarom in die situatie geen symmetrie meer was, want het waren wel mensen van Shell die in de NAM zaten en die nu het risico liepen dat ze vervolgd zouden worden omdat ze overheidsinstructies uitvoerden. Dat gevoel had Esso natuurlijk niet zozeer.

De **voorzitter**:

Hoe heeft u dan die balans hersteld?

De heer **Van Beurden**:

Uiteindelijk hebben we die pas hersteld toen we, in een aantal gesprekken, onder andere tussen mij en Darren Woods, collectief vaststelden: "Dit kan niet meer. Dit is niet alleen maar een kwestie van aansprakelijkheid voor schade, versterkingen en noem maar op, maar dit is strafrechtelijk. Dat kunnen we niet accepteren, niet als bedrijf en zeker niet als CEO's van mensen die dan uiteindelijk hoofdelijk verantwoordelijk zijn." Dus daar kwamen we op dat moment vrij snel uit. Toen zeiden we: "Nou, dan moeten we nú naar de minister-president om dat anders in te richten." Dat hebben we toen ook samen gedaan.

De **voorzitter**:

Daar komen we straks nog op terug. Dan wilt u ook dat er een winningsplicht komt, zodat u ...

De heer **Van Beurden**:

Precies.

De **voorzitter**:

Mag ik concluderen dat die asymmetrie in het bestuur van NAM eigenlijk is opgelost door te proberen de hele juridische verantwoordelijkheid bij de overheid te leggen?

De heer **Van Beurden**:

Niet "proberen": die verantwoordelijkheid ís bij de overheid gelegd.

De **voorzitter**:

Uiteindelijk is die verantwoordelijkheid ook bij de overheid gelegd, ja. Was er nou ook een asymmetrie in de financiële blootstelling in termen van risico's?

De heer **Van Beurden**:

Niet ... Nou, voor een deel wel, hè. We hadden een 403-verklaring; daar zullen we het straks denk ik ook nog wel over hebben. Die verklaring was door Shell Nederland afgegeven ten behoeve van leveranciers. Dat was enigszins ongebruikelijk, omdat we dat normaal gesproken alleen maar doen voor bedrijven die 100% van Shell zijn, zoals Shell Nederland Raffinaderij, Moerdijk et cetera. Het feit dat daar een joint venture in paste, was enigszins ongebruikelijk. Deze joint venture produceerde echter geen jaarrekening, dus op een of andere manier moesten we toch garanties afgeven aan toeleveranciers. Daarvoor was dan die 403-verklaring bedoeld. Daarmee

hadden we dus wel een zekere vorm van financiële asymmetrie in de uitvoering van dag tot dag.

De **voorzitter**:

We hoeven nu niet meer te reconstrueren wat er daarmee precies is gebeurd, want dat hebben we ook uitvoerig besproken met Marjan van Loon. We hebben echter wel gezien dat Exxon bepaald niet blij was met deze stap. De heer De Jong gaf dat ook aan. Ook EBN was er niet blij mee. Het heeft ook discussies opgeleverd in de Maatschap. We hebben gezien dat Shell toch die verklaring heeft ingetrokken. Speelde die asymmetrie in termen van financiële blootstelling nou een rol bij het besluit om die verklaring in te trekken? Was dat een belangrijk motief?

De heer **Van Beurden**:

Nou, ik denk dat financiële asymmetrie geen rol speelde. Ik denk dat we met z'n allen nu kunnen concluderen dat het niet verstandig geweest is, maar het was wat mij betreft, meneer Van der Lee, ook helemaal niet belangrijk, zeker niet voor wat betreft de schadeafhandeling. Die 403-verklaring was niet meer nodig want er was een jaarrekening. Iedereen kon naar de balans van NAM kijken en kon zijn eigen oordeel vellen over de vraag of hij met NAM zaken wilde doen, ja of nee. Vervolgens werd wat dieper in de organisatie door juristen en accountants gezegd: nou, dan hebben we dat ook niet meer nodig. Ja, dat werd verkeerd uitgelegd. Ik hoorde daar voor het eerst van een halfjaar nadat het was gebeurd, toen het in Trouw stond. Toen was mijn reactie: wat is hier nou weer aan de hand? We hadden toen natuurlijk wat uit te leggen. Dat is vervelend. Dan moet je uitleggen dat het niet zo bedoeld was en noem het maar op. Op dat moment denk je: misschien hadden we die verklaring maar beter niet kunnen intrekken, want zo belangrijk was het nou ook weer niet.

De **voorzitter**:

Toch blijft het best vreemd. U heeft decennialang samengewerkt in het gasgebouw. De partijen waarmee u samenwerkt, dus zowel de commerciële partner Exxon als de participant namens de overheid EBN, geven aan: doe dit nou niet. Dat geven ze ook vooraf aan. Toch wordt het gedaan. En er ontstaat ook heel veel ophef over. Dat blijft best vreemd.

De heer **Van Beurden**:

Ik ben daar, zeg ik nogmaals, destijds niet bij betrokken geweest, meneer Van der Lee. Ik denk dat dan uiteindelijk EBN en Esso gelijk hebben gehad.

We hadden het beter niet kunnen doen, want dan was ons de ophef ook bespaard gebleven. Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We hebben het al gehad over de verdeling van verantwoordelijkheden. We gaan even kijken hoe de persoonlijke contacten nou zijn met het kabinet. Hoe zagen die er voor u uit?

De heer **Van Beurden**:

Voor mij? Of voor het bedrijf in zijn totaliteit?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Voor u in uw functie.

De heer **Van Beurden**:

Voor mij in mijn functie? Ja. Ik vond het belangrijk om de minister-president ten minste één keer per jaar te zien. We hadden een beetje een traditie opgebouwd waarbij we één keer per jaar samenkwamen met leden van het kabinet en eigenlijk met min of meer de voltallige raad van bestuur van Shell. Dan bespraken we zaken in de wereld. Daar zat dus ook de minister van Buitenlandse Zaken bij. We spraken dan over zaken in Rusland, Amerika, het Midden-Oosten en dergelijke. En natuurlijk ging het op een gegeven moment daarbij ook over zaken in Nederland. Groningen kwam daarbij natuurlijk ook weleens een keer ter sprake.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat is nou het belang van die meetings, van die jaarlijkse diners?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat we er allebei vaak zaken aan hadden. Shell is natuurlijk in heel veel landen, niet alleen in Nederland, een heel belangrijke partij. Voor heel veel landen beheren en produceren wij belangrijke bodemschatten. Daarom vinden overheden het vaak erg belangrijk om contact te hebben, vaak ook met mij. Ik ga vaak bij staatshoofden langs, toch ook om het vertrouwen sterk te houden en om ervoor te zorgen dat wij een partij zijn waarmee men graag samenwerkt. Wij willen ook goed begrijpen wat er in een land speelt. In sommige landen vraagt men: kunnen jullie meer doen aan de lokale arbeidsvoorzieningen?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Kunt u ons wat concrete voorbeelden geven, zodat we daar een beetje een beeld bij krijgen? U noemde al het belang bij Rusland. Heeft u nog een paar concrete voorbeelden, zodat mensen daar ook een beetje een beeld bij krijgen?

De heer **Van Beurden**:

Zonder nou precies allerlei dingen te moeten vertellen die wellicht beter niet verteld kunnen worden, noem ik inderdaad Rusland. Als Nederland wordt geconfronteerd met MH17 is dat natuurlijk een traumatische ervaring. Dat was het ook voor Shell, want er zaten geloof ik zeven mensen van Shell aan boord. Ja, dan is het toch belangrijk om ook ... niet overleg te voeren, maar inzichten uit te wisselen. Wat denk jij dat er in Rusland aan de hand is? Hoe moet de problematiek in Oekraïne opgelost worden? Wij waren operator van een aantal gasvelden in de Donbas. We hebben downstreamoperaties in de Donbas. Ik denk dat het belangrijk is dat we dan met elkaar dingen uitwisselen. Ik zag president Poetin destijds nog. Is dat wellicht een communicatiekanaal, ook voor Nederland? Dat soort zaken bespraken we daar ook. Dat was eigenlijk toch enigszins het belangrijkste. Wat is er in het Midden-Oosten aan de hand? Wat gebeurt er überhaupt op de olie- en gasmarkt in de wereld? Het zal u niet verbazen, mevrouw Kuik, dat die discussies ook nu weer heel erg acuut zijn. Wat gebeurt er in de wereld van Ing? Nou, kom eens praten met de grootste speler ter wereld in Ing. Dat zijn wij. Dat zijn dus allemaal relevante discussies.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er komen dus allerlei onderwerpen die er in de wereld gebeuren ter tafel.

De heer **Van Beurden**:

O ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Groningen ook?

De heer **Van Beurden**:

Groningen ook, maar ik denk dat het toch voornamelijk was bedoeld om de situatie in de wereld door te spreken. Dit was opgezet voordat ik CEO werd. We wilden de Nederlandse perspectieven en de Shell-perspectieven horen. We wilden kijken waar we wellicht elkaar op internationaal vlak ook konden helpen. Want bedenk ook dat Shell bijvoorbeeld een grote investeerder was

in landen zoals China. Wat kan de Nederlandse ambassadeur in China doen om Shell te helpen met bepaalde investeringen die we in China voor elkaar willen krijgen? Dat zijn denk ik heel relevante en terechte discussies met overheden, zeker als het je nationale overheid is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe vaak sprak u eigenlijk, los van die diners, met de minister van Economische Zaken, met de minister-president?

De heer **Van Beurden**:

De minister van Economische Zaken meneer Kamp heb ik denk ik één keer gesproken. Meneer Wiebes heb ik denk ik ook één keer gesproken in zijn periode. De minister-president sprak ik wat vaker en hem kwam ik ook weleens wat vaker tegen in internationale settings. Ik ging ook weleens mee op een staatsbezoek waar hij dan ook bij was. We hadden over het algemeen denk ik een heel goed en vriendelijk, ook persoonlijk contact. Ik sprak hem dus wel wat vaker; een paar keer per jaar zou ik zeggen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Naast formele ontmoetingen had u ook informele ontmoetingen?

De heer **Van Beurden**:

Jazeker. Ja, ik beschouw de minister-president als een vriend, persoonlijk ook. We zien elkaar dus ook weleens, van tijd tot tijd, persoonlijk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké.

De **voorzitter**:

Op 8 april 2015 heeft de top van Shell samen met de top van Exxon een diner met de ambtelijke top van het ministerie van Economische Zaken. Ter voorbereiding op dit diner stelt de CEO Nederland een notitie op over de Groninger productiefilosofie. Het effect van een productiefilosofie die gebaseerd is op alleen leveringszekerheid wordt hier "desastreuus" genoemd. Welk probleem zag Shell in een productiefilosofie die gebaseerd was op enkel leveringszekerheid?

De heer **Van Beurden**:

We hebben het hier, meneer Van der Lee, over april 2015?

De **voorzitter**:

Ja.

De heer **Van Beurden**:

Ja. Ik was niet bij die meeting aanwezig en ook niet bij de voorbespreking. Ik denk echter wel dat ik kan begrijpen waarom dat als "desastreus" werd ervaren. Dat is natuurlijk een sterk woord. Ik denk dat er in dat verband twee zaken aan de orde waren. Als wij afstuurden op het minimumniveau dat wij moesten produceren om toch nog aan de leveringszekerheid te voldoen, zou ten eerste natuurlijk de overheid heel veel inkomsten mislopen. De aandeelhouders zouden overigens ook heel veel inkomsten mislopen. We zouden dan natuurlijk als land bovendien in een heel andere betalingsbalans terecht komen. We moesten dan immers uiteindelijk wel meer gas gaan importeren.

Voor de aandeelhouders in NAM was het in zekere zin ook een probleem in financieel opzicht. NAM zou namelijk geen winst meer kunnen maken bij het niveau van leveringszekerheid dat toen volgens ons het niveau was. In de jaren zeventig werd namelijk de meeropbrengstregeling ingevoerd omdat de aandeelhouders te veel winst maakten. Toen kwamen de aandeelhouders en de Nederlandse overheid overeen dat er een extra afroming moest plaatsvinden. Toen werd dus niet alleen de winst belast, maar de omzet belast. Ja, en als je dus steeds minder gaat produceren maar overigens wel meer kosten hebt vanwege schadeafhandeling, komt er op een gegeven moment een omslagpunt waarbij de overheid nog wel geld verdient, maar de aandeelhouders verlies maken. Dat omslagpunt lag boven het niveau van leveringszekerheid. We dachten toen dat dat rondom de 27 zat.

De **voorzitter**:

Dat is volgens mij toch iets later, want in het voorjaar van 2015 lag het winningsniveau toch nog wel in de buurt van 40.

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee, nee. 2015 was het jaar waarin het begon te schuiven. Begin 2015 hadden we het over 39,5 bcm of zo, en eind 2015 hadden we het over 27 bcm. Ik begon me dus af te vragen: waar gaat het nou heen? "Minder is beter", oké, maar wat is nou de zekerheid die we daaruit kunnen krijgen? Toen we op 27 zaten, was het verhaal: die hele meeropbrengstregeling kan niet meer en werkt niet meer.

De voorzitter:

In die nota wordt ook gesproken over "een moeras zonder ankers". Er staat: "Als productieverlaging eenmaal gepresenteerd wordt als een valide maatregel voor de veiligheid, dan zit er geen stop op." Wat betekende dat?

De heer Van Beurden:

Ik zeg nogmaals: aan die notitie als zodanig heb ik geen deel gehad. Maar wat daar staat, klopte natuurlijk wel, meneer Van der Lee. In 2014 probeerden we vast te stellen op welk niveau de productie veilig is. Uiteindelijk werd daarover gezegd: 40 bcm is veilig, dus blijf daar nou maar onder. Maar in 2015 begon het verhaal: misschien moet het wat minder zijn, misschien moet het 39 zijn, misschien moet het 35 zijn, 33, nee, eigenlijk toch maar 31, misschien 27. Wat is nou de zekerheid die je daaruit hebt? Uiteindelijk begonnen wij steeds meer vraagtekens te zetten. Is het traject waarop we zitten nou wel het juiste? Kunnen wij hier nou duidelijkheid aan ontlenen? In 2016 ging het nog verder omlaag. Dat begon natuurlijk steeds onduidelijker en ondragelijker te worden.

De voorzitter:

Ik noem toch nog één ander citaat uit die notitie. "We moeten er met alle partijen naar streven dat aardbevingen weer een normaal onderdeel worden van gaswinning, weliswaar vervelend, maar acceptabel gezien het lage risico en de grote voordelen die er voor de regio tegenover staan." Hoe wilde Shell op dat moment die acceptatie weer tot stand brengen?

De heer Van Beurden:

Deze passage ken ik niet. Nogmaals, ik was niet bij het rapport betrokken. Ik denk dat de insteek daarvan was, meneer Van der Lee, dat natuurlijk bij elke mijnbouwactiviteit dit soort ongemak kan horen. Daar hadden we natuurlijk ook jarenlang mee geleefd, tot aan Huizinge toe. Het was geaccepteerd dat door mijnbouwactiviteiten er hier en daar een verzakking was, een scheur in een huis kwam et cetera. Dat veranderde in één keer met Huizinge. Ik denk dat het, erop terugkijkend, waarschijnlijk naïef was dat we toen het idee hadden dat we daar weer naartoe terug konden. Ik ben dan weliswaar geen geoloog, maar ik denk dat het ook vanuit geologisch oogpunt gezien naïef was. Op het moment dat er ondergronds zo veel krachten ontkoppeld zijn in zo'n veld, heb je denk ik te maken met een langere tijd van verhoogde seismiciteit, waarbij dus ook een verhoogd risico hoort. Dan is het niet meer een kwestie van een scheur herstellen, maar een kwestie van dat risico beheersen. En uiteindelijk werd het een kwestie van maatschappelijke

acceptatie. Wat mij betreft begon dat al in 2015, en zeker in 2016 was dat zo. Het was toen niet meer een kwestie van veiligheid, maar van maatschappelijke acceptatie.

De **voorzitter**:

Misschien klopt het dat u wat later de beweging maakte die u schetst, maar op basis van wat wij lezen, constateer ik dat in het voorjaar, dus op 6 april 2015 in het gesprek met de ambtelijke top, de inzet nog was: we moeten eigenlijk partijen ervan overtuigen dat je nog steeds een behoorlijk winningsniveau kunt handhaven.

De heer **Van Beurden**:

O ja, maar als u bedoelt te vragen of wij er te lang over hebben gedaan om dat inzicht te krijgen, dan zeg ik absoluut "ja", meneer Van der Lee. Daar hebben wij te lang over gedaan. We begonnen in 2015 weliswaar vraagtekens te zetten, in 2016 begonnen dat uitroeptekens te worden, maar uiteindelijk hadden we natuurlijk ook al helemaal aan het begin kunnen zeggen: dit is niet meer een kwestie van technische veiligheid, van 10^{-5} , de Meijdamnorm en noem het maar op, maar dit is een kwestie van maatschappelijke acceptatie. Dat begon mij ten minste in 2016 steeds duidelijker te worden. Had dat ons eerder duidelijker kunnen worden? Ja, daar ben ik absoluut van overtuigd. Ik vind het ook jammer dat dat niet gebeurd is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik kom nog even terug op iets dat iets eerder in de tijd gebeurde, op 18 november 2015. Dan besluit de Raad van State dat de gaswinning nog verder moet worden teruggebracht, tot 27 miljard kuub.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zei al dat Shell daar vraagtekens bij zette. U vroeg zich af: kunnen we hier nou zekerheid aan ontleunen? We zien ook dat Shell wil onderhandelen met de Staat over de toekomst van de productie uit het Groningenveld. In eerdere documenten komen we de term "de new deal" tegen. Dat hebben we ook besproken met de heer Benschop tijdens zijn verhoor. Wat hield deze new deal volgens u in?

De heer **Van Beurden**:

De new deal kwam in 2015. Ik schetste al eerder dat 2014 wat mij betreft een jaar was waarin er in zekere zin nog duidelijkheid was. We dachten: 40 is oké, we moeten het vertrouwen herstellen in Groningen et cetera. In 2015 ging alles aan de haal, gingen we naar steeds lagere niveaus en uiteindelijk naar 27. In die periode begon denk ik ook het inzicht in te dalen, ook binnen Shell, dat we naar een totaal ander arrangement moesten. Er moest meer duidelijkheid komen over de productie. We wilden niet meer dat er werd uitgegaan van "minder is beter en kijk maar waar je uitkomt". Op die manier werken, werd inderdaad "een moeras zonder ankers" genoemd.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U wilde een vast getal.

De heer **Van Beurden**:

Vastigheid, duidelijkheid zijn belangrijk, maar er waren meer dingen aan de hand, mevrouw Kuik. Er moest ook beter afgesproken worden hoe de lusten en de lasten verdeeld zouden moeten worden. Dat heb ik meermaals bepleit, al vanaf begin 2015. We genoten uiteindelijk in Nederland met z'n allen van de lusten van Groningen, maar de lasten zaten uiteindelijk bij de Groningers. Dus het hele idee van gasdeling, en daarmee ook het creëren van een draagvlak in Groningen, was in mijn optiek terecht. Dat waren we overal ook gewend, bij alle andere operaties die we op de wereld uitvoerden. De regio wordt altijd op een speciale manier of ontzien, of op een of andere manier financieel bijgestaan, zeker als er ongemak is. In Nederland was dit niet aan de orde.

Verder was een onderdeel van de new deal: laten we nou de gasopbrengsten die we nog krijgen uit Nederland, inzetten voor de energietransitie. Dat is ook belangrijk, want zo gaan we van het gas af. Dat kwam toen ook al ter sprake. En ja, toen we op 27 begonnen uit te komen, zeiden we ook dat die meeropbrengstregeling er vanaf moest. Die werkte niet meer. We kwamen namelijk op een situatie uit waarin Nederland nog steeds geld verdiende, maar de aandeelhouders geld verloren.

Alles bij elkaar vormde dit een new deal. Die heb ik inderdaad bij de premier op tafel gelegd, volgens mij in december 2015.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft die bij de premier op tafel gelegd. De heer Benschop verklaarde dat hij ook bij verschillende bewindspersonen langs is gegaan met dit plan.

De heer **Van Beurden**:

Ongetwijfeld, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Deed hij dat in opdracht van u?

De heer **Van Beurden**:

Impliciet waarschijnlijk wel. Ik heb hem denk ik niet gezegd: ga jij nou met die en die praten. Het was echter duidelijk dat we een nieuwe deal nodig hadden. Dat was de filosofie binnen het bedrijf. Daar werkten we met z'n allen aan, dat werd op papier gezet, dat werd geschetst en dat werd in de executive committee besproken. Ik moest naar de premier om het uit te leggen en ik denk dat Dick mijn instructies niet nodig had. Hij ging natuurlijk op eigen initiatief bij verschillende bewindslieden langs om te zeggen: nou, dit vinden wij ervan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In hoeverre speelde zijn politieke achtergrond dan nog een rol?

De heer **Van Beurden**:

Die zal ongetwijfeld handig zijn geweest, ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wie moesten in dit plan hun opbrengsten nou aanwenden voor deze plannen? Was dat de Staat of waren dat de olies?

De heer **Van Beurden**:

De opbrengsten voor bijvoorbeeld de energietransitie? Bedoelt u dat?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nou ja, het eerlijke verdelen van de lusten en de lasten.

De heer **Van Beurden**:

Nou, kijk, er waren twee dingen aan de hand. We begonnen in die tijd, zeker bij een winning van 27 bcm, uit te komen bij een percentage van 95% van de opbrengsten naar de overheid, en 5% naar de aandeelhouders. Daar was ten eerste, denk ik, een herverdeling nodig. Overigens werd die 5% ook nog

steeds minder. Tegelijkertijd moesten er ook meer lusten naar de Groningers gaan. Ja, en in mijn optiek moest dat komen uit het staatsaandeel, uiteraard.

Wij waren overigens bereid om in Groningen te investeren in andere zaken dan gaswinning. Dat heb ik altijd gezegd. In 2017 en 2018 zijn we zelfs zo ver gegaan dat we zeiden: alle winst die Shell nog maakt in Groningen, gaan we investeren in andersoortige projecten in die provincie, bijvoorbeeld in North2 et cetera. Ik heb daar ook vaak over gesproken met de commissaris van de Koning. Ik vond echter ook dat een deel van de uiteindelijke grote gasdeling, van de 364 miljard die Nederland uit de winning in Groningen heeft gehaald, terug moest naar de provincie voor het ontwikkelen van die provincie.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus als ik het goed begrijp, wilde u de opbrengsten van de aandeelhouders investeren in de nieuwe energietransitie en had u ook ideeën over het beter verdelen van de lusten en de lasten. U vond namelijk dat de overheid haar deel van de opbrengsten meer naar de Groningers terug zou moeten leggen.

De heer **Van Beurden**:

Ja. Ik denk dat we daar steeds concretere ideeën over kregen. Op een gegeven moment kwam natuurlijk het idee om meer te gaan investeren in waterstof. Ja, dat kan en dat doen we nu ook. Maar Groningen is bij uitstek een geschikte plek voor dergelijke investeringen. Ten eerste is er natuurlijk een groot stuk noordelijke Noordzee, waarin we windparken konden aanleggen. We konden een waterstofsysteem bouwen in Groningen. De hele infrastructuur voor de verdeling van waterstof was al beschikbaar. Daar wilden wij graag in investeren. Dat wilden niet alleen wij; we hebben er ook andere partijen bij gehaald. We hebben Gasunie erbij gehaald, we hebben RWE erbij gehaald. Wij vonden, en vinden nog steeds, dat dat een hele mooie manier is om toch technische competenties en de rol van Groningen in het energiesysteem te behouden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het idee was dus om meer zekerheid te verkrijgen over hoeveel er gewonnen zou mogen worden. U wilde langjarige zekerheid. Daarvoor komt dan terug dat de aandeelhouder in het noorden gaat investeren in de energietransitie. Verder zou de Staat meer van zijn opbrengsten moeten investeren in de regio. Dat was de gedachte achter de new deal?

De heer **Van Beurden**:

Dat was de gedachte, dat was de new deal, ja. En natuurlijk was het investeren van meer staatsopbrengsten in de energietransitie niet alleen beperkt tot Groningen. Dat is ook niet zo gebeurd, want uiteindelijk is natuurlijk een heel groot deel van de overheidsinkomsten ook gegaan naar energietransitieprojecten op de Noordzee, naar andere bedrijven et cetera. Maar Groningen had daarin voor Shell een speciale rol.

De **voorzitter**:

U vertelde al dat u deze new deal ook ging bespreken met de minister-president. Dat gebeurt op 4 december 2015. Waarom had u nou besloten om zelf dat gesprek te gaan voeren?

De heer **Van Beurden**:

Nou, dit was een belangrijk punt. De MOR, de meeropbrengsregeling, bestond al sinds de jaren zeventig. Het was natuurlijk een beetje een heikel punt als het allemaal heronderhandeld moest worden, als er een andere verdeling van de inkomsten moest komen. Wij wilden toch meer helderheid hebben. Ik vond dat daar de minister-president bij betrokken moest zijn. Als we dan over dat soort zaken spraken, was het eigenlijk vanzelfsprekend dat ik dat gesprek zou voeren. Daarvoor ga ik naar het Torentje en niet Marjan.

De **voorzitter**:

Waarschuwt u in dat gesprek de premier voor de gevolgen die u ziet als het winningsniveau niet rond het niveau van 27 blijft?

De heer **Van Beurden**:

Ja, dat hebben we denk ik wel aan de orde gesteld, maar wellicht niet zo hard als daarna. Ik denk dat de minister-president al vrij snel in reassurance mode was. Hij zei: "Nee, nee, 27 is goed. Dat begrijp ik wel en het moet ook inderdaad niet veel lager. Dat begrijp ik wel." Hij zei ook: "Ik begrijp jouw problemen wel, Ben, want het breekt op een gegeven moment als jij inderdaad steeds minder mag verdienen terwijl de kosten omhooggaan." Ik heb wel gezegd dat we dan ook moeten praten over die meeropbrengstregeling, want dat past niet meer, dat kan niet meer uit. Dat heb ik wel aangekaart.

De **voorzitter**:

Voordat we daar aankomen, wil ik nog een verslag ter sprake brengen dat Shell zelf heeft gemaakt. Daarin wordt een soort terugkoppeling gegeven van

dat gesprek. Ik lees daarin dat u ook vrij nadrukkelijk de zorg aan de orde stelt die bij Shell leeft over de verkoopstrategie van het Groninger gas. Die gaat eigenlijk op z'n kop, vreest u. Voorheen was die strategie heel erg gericht op het verkopen van zo veel mogelijk laagcalorisch gas, en op het zo min mogelijk toepassen van stikstofconversie. Er leefden gedachten om dat om te draaien. Daarin ziet u een groot risico. U vreest namelijk dat dat vrij snel zal leiden tot helemaal geen gas meer winnen in Groningen, en dat er zelfs 100 miljard euro op het spel staat. Dat lees ik terug in dit verslag en ik mag dus aannemen dat u dat de premier ook heeft voorgehouden.

De heer **Van Beurden**:

Nou, ik kan me niet zozeer herinneren dat de stikstoffabriek, de conversie en de 100 miljard in dát gesprek aan de orde zijn geweest, meneer Van der Lee.

De **voorzitter**:

Het staat wel in het verslag van het gesprek.

De heer **Van Beurden**:

Ja, oké, dan zal ik dat ongetwijfeld gezegd hebben. We maakten ons inderdaad toen zorgen, en dat deden niet alleen wij. We maakten ons er zorgen over dat we naar een situatie toe zouden gaan waarin we in feite dus steeds meer gas zouden gaan importeren. We zouden dan meer stikstoffabrieken gaan bouwen om geïmporteerd gas aan te lengen tot gas van Groninger kwaliteit. We vreesden dat er dan een situatie zou komen dat inderdaad het beroep op Groningen steeds verder zou afnemen, en dat we dus vrij snel op een onhoudbare situatie uit zouden komen. Uiteindelijk is dat ook gebeurd en uiteindelijk was ik er ook een groot voorstander van om het zo te doen, maar niet met de fiscale inrichting van toenderdag. We hadden toen nog steeds die meeropbrengstregeling en bij 27 kon het in feite toen al niet meer echt uit.

De **voorzitter**:

U zei dat de minister-president al vrij snel geruststellende woorden sprak. Dat zei u, geloof ik. Hij had het over een niveau van 27. Wat zei hij precies?

De heer **Van Beurden**:

Hij zei: "Nee, nee, ik begrijp het helemaal. Die 27 moet inderdaad niet veel lager." U moet zich bedenken dat we hier spreken over het einde van 2015. We hadden toen jarenlang naar beneden zitten bijstellen. Wij zeggen dan op een gegeven moment: wacht even, waar leidt dit nou toe? Ik denk dat de

minister-president mij wilde geruststellen. Hij zei: nou nee, die 27 is wel goed. Ik heb de minister-president altijd ervaren als oplossingsgericht. Als ik met hem kwam praten, luisterde hij altijd aandachtig, ook met het idee dat de problemen die ik aandroeg, opgelost moesten worden. Ik kwam immers niet elke week bij hem langs.

De voorzitter:

Wat zegt de premier dan vervolgens? Hoe gaat hij daar dan mee verder?

De heer Van Beurden:

Ik denk dat er uiteindelijk op dat moment nog te weinig mee is gebeurd, meneer Van der Lee. Er was bovendien nog een andere dynamiek rondom dit gesprek. Die kwam eigenlijk meer achteraf, heb ik begrepen. De overheid maakte zich ook zorgen. Daar dacht men: als wij dus gaan heronderhandelen met Esso en Shell over de meeropbrengstregeling, gaat misschien de doos van Pandora wel open en wordt misschien alles heronderhandeld. Daar wilde de overheid denk ik ook niet direct aan beginnen. Dus er was wel grote aarzeling om deze specifieke problematiek aan te snijden.

De voorzitter:

Dat gebeurde later in het traject, maar heeft de minister-president ...

De heer Van Beurden:

Nee, dat was niet later, dat was in het gesprek van december 2015 met de minister-president. Onder anderen de raadsman van de minister-president, Ben Geurts, zat daar ook bij. Achteraf hoorden wij heel duidelijk van meneer Geurts: wees er wel op bedacht dat als we dit allemaal gaan heronderhandelen, álles heronderhandeld gaat worden. Daar was een zekere mate van zorg bij.

De voorzitter:

In dat opzicht gebeurde er dus nog niet heel veel met uw pleidooi voor de new deal?

De heer Van Beurden:

Nee, de new deal kreeg alle vormen van begrip, maar onvoldoende vormen van actie.

De voorzitter:

In het gesprekverslag lezen we dat u de minister-president ook vraagt om

goed te kijken hoe de coalitiepartijen hierin zitten. Had u zorgen over de manier waarop de coalitiepartijen hierop zouden reageren?

De heer **Van Beurden**:

Dat kan ik me van dat gesprek niet herinneren, meneer Van der Lee. Ik kan me wel herinneren dat ik de minister-president heb gesproken over zorgen over, zeg maar, de politieke dynamiek, niet alleen rond dit dossier, maar ook rond onze sector en rond Shell. Volgens mij is dat later geweest, meneer Van der Lee. Ik maakte mij er zorgen over en ik vond dat er inderdaad te veel negatieve dynamiek was. Wij werden van van alles en nog wat beschuldigd, terwijl wij toch als partners met de Nederlandse overheid in Groningen zaten. Ik vond dat het ook van tijd tot tijd nuttig en nodig was voor de overheid om het voor óns op te nemen.

De **voorzitter**:

Uw inzet was om te proberen dat niveau van 27 langjarig vast te houden, met een aantal afspraken daaromheen die het voor de olies ook financieel aantrekkelijk zou houden. Kon u op dat moment inschatten hoe de twee coalitiepartijen stonden ten opzichte van het langer op dat niveau winnen? De coalitiepartijen waren toen de VVD en de PvdA. Was er een verschil? Had u daar zorgen over?

De heer **Van Beurden**:

Nee, dat kan ik mij in ieder geval niet herinneren. Het volgende kan ik mij nog wel herinneren. Toen wij over 27 spraken, ook met de minister-president, was de opvatting binnen NAM -- het was dacht ik ook de opvatting van allerlei experts buiten NAM -- dat 33 veilig was. Dus met andere woorden: als we op 27 zouden gaan zitten, was het zeker veilig. We zaten dus op dat hellende vlak: het is 40, nee het is 39, toen werd het 35, 33, 31 en toen 27. Het was voor mij belangrijk dat er duidelijkheid kwam, duidelijkheid voor ons, maar in zekere zin ook wel duidelijkheid voor de Groningers. Want wat moet je nou als Groninger als je de hele tijd maar ziet dat dat niveau naar beneden wordt bijgesteld? Men zegt dan: nou, op dit niveau is het veilig. Vervolgens wordt dat niveau dan toch weer naar beneden bijgesteld. Wat moet je daar als Groninger dan van denken? Ik denk dus dat we op dat moment allemaal behoefte hadden aan duidelijkheid, meneer Van der Lee.

De **voorzitter**:

Oké.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zei dat de heer Geurts, de raadsman van de minister-president, na dat gesprek aangaf dat dan álles heronderhandeld moest worden. U zei dat daar een zekere mate van zorg bij zat. Bij wie zat die zorg?

De heer **Van Beurden**:

Op dat moment was het natuurlijk een zorg die werd uitgesproken door het ministerie van Algemene Zaken. Niet dat dan alles heronderhandeld móést worden, maar als je er eenmaal aan gaat tornen ... We begonnen toen toch wel in te zien dat dat gasgebouw eigenlijk niet meer van die tijd was. Dat gasgebouw had een paar decennia goed gewerkt, maar in 2015, en zeker in 2016 begon duidelijk te worden dat dat gasgebouw zijn langste tijd had gehad.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Waar zat die zorg dan specifiek?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat de zorg was dat dan alles op de helling zou gaan, dat we dan enorm veel tijd en moeite en noem het maar op zouden moeten gaan besteden aan het heronderhandelen, en dat iedereen daar dan een opinie over ging hebben, in zekere zin natuurlijk ook terecht. Moest er niet meer inspraak komen voor de provincie Groningen? De provincie zat niet in het gasgebouw. Wat mij betreft zou dat dan wel het geval zijn. Misschien zouden er dan inderdaad meer baten naar Groningen moeten gaan. Ook dat zou wat mij betreft prima zijn. Dat was toen echter niet het geval. Ik denk dus dat daar wel degelijk heel veel zorg was. Men dacht: als we daaraan beginnen, waar beginnen we dan aan? Het bleek achteraf ook hard nodig geweest te zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In de notitie van Shell uit november 2015 zien we dat er, behalve over de new deal, ook gesproken wordt over alternatieven als de onderhandelingen met de Staat over het winningsniveau niet slagen.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U gaf al aan dat er eigenlijk nog gewoon weinig gebeurde met dat verhaal

over de new deal. Vermeld wordt: "Het beste alternatief is een strijd over de kosten, onder andere over aardbevingsgerelateerde kosten." Wat wordt hiermee bedoeld?

De heer **Van Beurden**:

Die term "strijd over kosten" kan ik mij niet specifiek herinneren, mevrouw Kuik. Ik kan mij wél herinneren dat ik eind 2015 op een bepaald moment heb gezegd: moeten we er niet gewoon helemaal uit? Op dat moment waren we dus de hele tijd bezig met het naar beneden bijstellen, en vernietigde de Raad van State ook nog eens een winningsbesluit, en noem het maar op. Ik heb gezegd: moeten we er niet gewoon helemaal uit, want dit is inderdaad een enigszins heilloos pad. U noemt echter een referentie naar het beheersen van kosten. Is dat een referentie van NAM of een referentie van Shell?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Van Shell. Het gaat over het beste alternatief voor hoe je de onderhandelingen dan gaat voeren. Het is een notitie die is opgesteld door Shell.

De heer **Van Beurden**:

Die spreekt mij even niet aan, mevrouw Kuik.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Die spreekt u niet aan? Of ...

De heer **Van Beurden**:

Nee, ik kan die even niet plaatsen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het is een notitie van 30 november. Ik zal het even iets meer aankleden.

De heer **Van Beurden**:

Van wie is die notitie en aan wie is zij gericht? Dat is misschien nuttig om te weten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

De notitie is opgesteld door iemand vanuit Shell.

De heer **Van Beurden**:

We hebben 80.000 mensen bij Shell, dus dat ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Van Hoogstraten. Later wordt er in een briefing van de heer Benschop over een gesprek met de heer Rutte ook gesproken over "reducing costs", dus het beperken van de kosten.

De heer **Van Beurden**:

Ja, ja. Nou, het zal ongetwijfeld ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat is een briefing, maar aan de voorkant wordt er dus een alternatief geschetst door de heer Van Hoogstraten bij Shell.

De heer **Van Beurden**:

De heer Van Hoogstraten ... Het spijt me, maar ik ken deze notitie niet. Het verbaast me overigens niet dat wij nadenken over kosten. We hebben het dan over een productieniveau waarbij de kosten en de baten uit balans beginnen te raken voor ons als aandeelhouders en voor NAM. Ik denk ook dat op dat moment natuurlijk de hele problematiek van de versterking, de schades en dergelijke steeds nijpender begint te worden. We beginnen ons dan af te vragen: loopt dit proces wel goed? Is het wel efficiënt? Geven we niet te veel geld uit aan allerlei overhead en noem het maar op? Daar maken we ons zorgen over. Dus het feit dat er een discussie over kosten is, verbaast me niets. Die discussies hebben we natuurlijk altijd wel binnen het bedrijf. Maar als een alternatief? Dat spreekt me even niet aan. Het spijt me.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er staat wel: "een strijd over de kosten, onder andere aardbevingsgerelateerde kosten". Er wordt gesproken over "snijden in menskracht, in investeringen", over "het beperken van de reactie op aardbevingen tot een wettelijk minimum", over "het beperken van investeringen in regionale en sociale projecten".

De heer **Van Beurden**:

Nogmaals, ik kan de notitie niet voor ogen halen. Ik denk niet dat zij aan mij gestuurd is. Ik kom daar graag apart op terug als u dat op prijs stelt. Ik zal ernaar kijken en er een schriftelijke reactie op geven aan de griffier als u dat op prijs stelt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik ga in ieder geval even door. Misschien helpt dat.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Op 18 december 2015 stuurt minister Kamp een brief naar de Kamer waarin hij schrijft dat de gaswinning wordt beperkt tot 27 miljard. Hij kondigt ook een aantal maatregelen aan om de markt voor laagcalorisch gas sneller af te bouwen, zoals de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek. Hierdoor zou het toekomstige winningsniveau voor NAM veel lager uitkomen. Daar werd net ook al aan gerefereerd. Wat betekende dit nou voor Shell, de plannen van Shell en de new deal?

De heer **Van Beurden**:

Dat bracht in ieder geval helderheid. De 27 was op dat moment dan de laatste vorm van helderheid die we hadden. Het hele idee om de behoefte aan Groninger gas voor leveringszekerheid te verlagen, was op zich natuurlijk een terechte policy om na te streven. Ik kan me inderdaad nog goed herinneren dat Shell als consumerend bedrijf ook werd gevraagd: kunnen jullie niet van laagcalorisch gas af? Dat hebben we vervolgens ook gedaan. We hebben onze raffinaderij, onze chemiefabriek en alle andere operaties die we hebben, van het laagcalorisch gas af gehaald. Zij draaien nu op hoogcalorisch gas. Dat hebben ook heel veel andere bedrijven gedaan. Daardoor werd natuurlijk de vraag naar laagcalorisch gas minder, en werd het dus ook makkelijker mogelijk om die kleinere vraag op een andere manier te bedienen, ofwel met minder Groninger gas, ofwel door het te vervangen door pseudo-Groninger gas. Daarbij importeer je hoogcalorisch gas en leng je het aan met stikstof, zodat de installaties dan weer op dat gas kunnen draaien. Dus dat verhaal is volledig logisch. Ik kan me het ook nog wel in zekere zin herinneren, maar Shell zat er denk ik meer in aan de consumentenkant dan aan de productiekant.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja, maar het komt er wel op neer dat het toekomstige winningsniveau van NAM natuurlijk veel lager uitkomt.

De heer **Van Beurden**:

Ja, en daar had ik op zich geen problemen mee. Ik heb me ook nooit verzet tegen minder productie, zolang we maar niet door het punt heen gingen waarbij de overheid 100% van de opbrengsten kreeg en wij verlies maakten. Dan moest er dus wel een andere regeling bij komen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Verandert dit nou ook iets in het inzetten op die plannen voor de new deal? Komt dan dat alternatieve plan om de strijd met de kosten aan te gaan op tafel?

De heer **Van Beurden**:

Die "strijd met de kosten" kan ik mij niet zo goed herinneren, mevrouw Kuik. We hadden wel het idee dat dit dus opgelost moest worden, en dat die helderheid en die duidelijkheid er moesten zijn. En wij vonden: als die oplossing er niet komt, moeten we dus iets anders. Wat mij als "iets anders" uit die tijd bijstaat, was de vraag: moeten we dan wel verder met NAM? Ik kan me nog wel herinneren dat in januari 2016, dus een maand daarna, we weer een van die discussies met het kabinet hadden in ons hoofdkantoor. Daar schetsten we dus ook het verhaal. We zeiden: "Nou, kijk, als we op die 27 blijven zitten, is het al pijnlijk, maar als we naar 18 tot 24 gaan, werkt het niet meer en moeten wij wellicht NAM uit." Er was toen ook al wel sprake van het naar 18 tot 24 gaan, met het verkleinen van de behoefte voor leveringszekerheid.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Een maand later, in januari 2016, sturen Marjan van Loon en Joost van Roost een brief aan de minister van Economische Zaken waarin ze de Staat oproepen af te zien van alle maatregelen die erop gericht zijn of ertoe leiden dat winbare reserves niet economisch gewonnen kunnen worden. Moet ik dit nou zien als bevestiging dat Shell op zoek ging naar alternatieven, naar een andere strategie dan de new deal?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat u dat niet zo moet zien, mevrouw Kuik. Ik heb natuurlijk ook het verhoor van Marjan van Loon gezien. Ze heeft daar over die brief gezegd: die had ik beter niet kunnen sturen en dat was een vergissing. Dat heeft ze destijds ook tegen mij gezegd. Ze was net een paar weken in haar functie. Ze zei: ik heb een brief gestuurd maar dat was toch niet handig en dat had ik niet moeten doen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe snel was dat besef gekomen?

De heer **Van Beurden**:

O, vrij snel. Ergens een paar weken daarna.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Een paar weken daarna. Heeft u enig idee waar dat omslagpunt dan zit? Wat was dan de argumentatie?

De heer **Van Beurden**:

Voor haar?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Nou ja, ik ben ook wel benieuwd naar wat u daarvan vond.

De heer **Van Beurden**:

Die brief had natuurlijk nooit gestuurd moeten worden, want ik zat al op 27. Dat had ik ook al van de minister-president als een soort reassurance gekregen. Hij zei: nee, 27 is goed. De minister had dat gezegd.

Het is overigens wel zo, mevrouw Kuik, dat de NAM op dat moment vond dat 33 het niveau was waarop het veilig was. Ik kon me dus in zekere zin wel voorstellen dat de NAM en de direct betrokkenen bij het overzicht van NAM zich afvroegen: "Nou ja, niet verder omlaag? We kunnen eigenlijk best wel meer produceren en dan is het nog steeds veilig." Ik denk echter dat we op dat moment al in een ander tijdsgewricht zaten. We vroegen ons op dat moment al niet alleen meer af waar het nou naartoe moest. Nee, we begonnen ook te denken: "Dit is geen zaak meer van volumes, van wanneer het veilig is en noem het maar op. Nee, dit is een zaak van maatschappelijke acceptatie die er niet is." Die gedachten begonnen heel duidelijk in 2016 te ontstaan. We zagen dat mensen zich zorgen gingen maken over elke vorm van productie. Dat besef begon in 2016 heel duidelijk in te dalen. Die brief sloeg dus wat mij betreft als een tang op een varken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Rond diezelfde weken werd er een memo opgesteld door Shell. Dat memo is eerder besproken in het verhoor met NAM-directeur Schotman. We lezen dat agressieve kostenreductieplannen van NAM worden besproken. Weer stel ik de vraag: in hoeverre is dit dan de uitwerking van "een strijd tegen de kosten"?

De heer **Van Beurden**:

Elk bedrijf voert een permanente oorlog tegen kosten. Als die er niet is, moet je je afvragen of je op langere termijn wel robuust of zelfs levensvatbaar bent. Een commerciële onderneming heeft denk ik een verplichting om zich

telkens af te vragen of het niet efficiënter kan, of het niet beter kan. Zeker op dat moment zagen wij dat er een enorme hoeveelheid overheadkosten gemoeid was met het managen van dat schadedossier. Vandaar dat wij zeiden: "Nee, ga daar nou vanaf. Wij willen niet dat NAM nóg meer schade-experts aanneemt. NAM heeft meer schade-experts dan geologen in dienst. Dat klopt niet, dus daar moeten wij vanaf."

Een ander punt kwam destijds denk ik niet zo goed voor het voetlicht. Wij wilden ook van het volgende af. Er was een tijd dat een vrij groot deel van de vergoedingen als cashvergoedingen werden uitgekeerd aan gedupeerden. Dat gebeurt in zekere zin nog steeds. Ondanks dat ik het me voor honderd procent kon voorstellen dat dat gebeurde, en het in zekere zin ook logisch en begrijpelijk vond, was het probleem daarvan wel dat er geen garantie was dat die cash dan ook aan versterking, verbetering of reparatie werd besteed. Dat was zorgelijk, want NAM had wel een wettelijke zorgplicht dat die risico's beheerst werden. Met andere woorden: als je de vergoedingen cash uitkeert en je kunt je er niet van vergewissen dat die cash ook daadwerkelijk gaat naar schadeherstel, dan heb je toch een probleem.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat was een zorgpunt dat leefde bij NAM en Shell.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Zegt u dan dat agressieve kostenreductieplannen, die NAM doorvoerde, bij elk commercieel bedrijf horen? En was volgens u de brief die eerder was gestuurd door Van Loon en Van Roost, een misser die niet de bedoeling was? Mag ik dat dan zo zien? In die brief wordt de Staat opgeroepen om af te zien van alle maatregelen die ertoe kunnen leiden dat winbare reserves niet economisch gewonnen kunnen worden.

De heer **Van Beurden**:

Ja, ik denk dat die brief niet meer paste bij het denkbeeld dat binnen Shell begon te ontstaan. Marjan heeft er denk ik op dat moment verkeerd in geoordeeld door aan die brief bij te dragen. Dat heeft ze daarna ook ruiterslijk toegegeven, eerst aan mij en daarna ook achter deze tafel.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dergelijke brieven worden niet van tevoren met u besproken?

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee. Ik zie niet elke brief die wij uitsturen. Nee. Deze brief heb ik niet gezien.

De **voorzitter**:

Ik heb hier nog één vraag over. Het memo waar mijn collega Kuik net aan refereerde, is hier vlak voor verschenen. Het memo is vanuit Shell ook gestuurd naar Exxon. Dat gebeurt vlak voordat die brief in januari uitgaat. In dat memo wordt benadrukt dat NAM en haar aandeelhouders zich echt moeten concentreren op het beïnvloeden van de andere betrokken partijen om een stabiele situatie te creëren, op het inzetten op een agressieve optimalisatie van kosten, maar ook op het terugdringen op de juridische blootstellingen. Ging het bij die juridische blootstellingen ook over het proberen om de aansprakelijkheid voor schade en versterken terug te dringen?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk ... Ik kan me niet precies herinneren hoe die briefing eruitzag. Ik was daar natuurlijk ook niet bij betrokken. Ik kan me echter wel iets voorstellen bij dat verhaal. Ik zei zojuist ook tegen mevrouw Kuik dat als wij een zorgplicht hebben, wij er ook voor willen zorgen dat de uitvoering van die zorgplicht deugdelijk is. Met andere woorden, als er compensatie is voor schade, dan graag ook die compensatie uitgeven aan het herstel. Dat hoort bij diezelfde zorgplicht.

Ik denk dat wij ons in zijn algemeenheid wel degelijk zorgen maakten over het feit dat die problemen steeds groter werden. We leefden toen ook in de tijd waarin het aantal schadedossiers maar groeide en groeide en groeide. We waren nog niet zover dat de rechtbanken zich hadden uitgesproken over het feit dat wat wij deden, wat de NAM deed, allemaal onrechtmatig was, maar er was wel degelijk het besef dat het niet de goede kant op ging. Dat werd denk ik in eerste instantie nog enigszins juridisch ingekleurd, maar het begon voor mij in 2016 veel meer een soort maatschappelijk probleem te worden. Wij zeggen als bedrijf dat een van onze kernwaarden respect voor mensen is. Allerlei mensen vertellen mij echter, privé, op aandeelhoudersvergaderingen en noem het maar op, dat wij kennelijk geen respect voor ze hebben, dat wij dingen doen die niet door de beugel kunnen

en dat mensen met angst en beven van het kastje naar de muur lopen. Dan kunnen wij wel praten over "veiligheid" en "zorgplicht" en noem het maar op, maar dan is dát het grootste probleem geworden. Dan is het probleem maatschappelijke acceptatie van onze handelingen geworden. Ik denk dat het onvoldoende was om op dat moment te zeggen: nou nee, we hebben een winplicht.

De voorzitter:

Ik wil toch even terug naar mijn vraag. Collega Kuik heeft net aangegeven dat er een alternatieve strategie was bedacht ten opzichte van de new deal. Die new deal kwam namelijk niet snel van de grond; dat gaf u net aan. We zien dat er op een echt agressieve manier wordt ingezet op kostenreductie, maar ook op het verminderen van de blootstelling aan juridische aansprakelijkheid. Zat daar nou ook het idee achter om, door dit te doen, de overheid via een soort hefboom weer naar de onderhandelingstafel te krijgen?

De heer Van Beurden:

Nee, zo heb ik dat destijds niet ervaren, meneer Van der Lee. Wat mij betreft waren er twee parallelle paden. Ik heb meerdere malen, voor zover ik daar de gelegenheid toe had, de overheid en anderen aangesproken en gezegd: er moet een nieuwe deal komen. En nogmaals: de new deal omvatte niet alleen het herstellen van de fiscale onbalans, maar die omvatte ook gasdeling, dus meer geld naar Groningen, het maatschappelijk draagvlak, het geld gebruiken voor de energietransitie et cetera, et cetera, et cetera. Parallel daaraan was er natuurlijk de eis van deugdelijke bedrijfsvoering. Daarvoor moesten we kosten en risico's beheersen. Dat was geen alternatief voor de new deal, maar dat is een evergreenoperatie binnen elk bedrijf.

De voorzitter:

Op dit punt in het verhoor willen we ook even wat algemene vragen stellen over de schade die is ontstaan. Sinds de aardbeving van Huizinge zijn er in Groningen meer dan 220.000 schademeldingen ingediend voor schade veroorzaakt door aardbevingen. Hoeveel schade door mijnbouwactiviteiten vindt u of vindt Shell eigenlijk acceptabel?

De heer Van Beurden:

Daar is denk ik geen geaccepteerde definitie voor. Ik denk dat het schadepatroon dat wij na Huizinge begonnen te zien, eigenlijk onacceptabel was. Ik denk dat wij te lang hebben geprobeerd om te probleem dat op te

lossen. Wij zagen twee problemen. In de eerste plaats was er het begrijpen van de aardbevingen. We moesten ervoor zorgen dat het allemaal wel veilig was, dat we de Meijdamnorm haalden en noem het maar op. In de tweede plaats moesten we alle schade zo deugdelijk mogelijk afhandelen. Ik denk dat we nu moeten concluderen dat we er bij het eerste punt wel uit zijn gekomen, namelijk: nul is het juiste antwoord. Het tweede punt, het deugdelijk afhandelen van schade, hebben we nooit opgelost. Ik wijs op het volume van het aantal schademeldingen en op de onbegrijpelijke complexiteit die er dan ook bij hoort om dat goed af te handelen, overigens met de beste wil van de wereld. Dit is gewoon totaal onacceptabel en ontoereikend gebleken. Dus is dit een logisch bijverschijnsel en moeten we dit maar accepteren? Nee, totaal niet. Tien keer minder is wat mij betreft ook totaal niet acceptabel, meneer Van der Lee. Ik denk dat dit uit de hand gelopen is.

De voorzitter:

Toch lijkt het bedrijf lang op de premisse te opereren dat je schade mag veroorzaken zolang je genoeg geld beschikbaar stelt om de schade te herstellen of financieel te compenseren.

De heer Van Beurden:

Ja.

De voorzitter:

Heeft u nou intern een nieuwe norm ontwikkeld na deze ervaring?

De heer Van Beurden:

Ik denk dat wij dus gaandeweg, nolens volens in de situatie terecht kwamen waarbij wij als een soort semioverheid functioneerden. Enerzijds moesten we met de overheid samenwerken om het land en Noordwest-Europa van energie te voorzien. Anderzijds moesten we dus die schadeproblemen oplossen. Dat hebben we denk ik naar eer en geweten proberen te doen, maar het werd natuurlijk steeds ingewikkelder. Ook begon echter steeds meer het inzicht in te dalen dat het daar eigenlijk niet om ging. Het was geen kwestie van nóg efficiënter zijn met de schadeafhandeling, of geen kwestie van nóg meer geld ertegenaan. Het was gewoon niet te doen en het was ook niet meer acceptabel. Het was niet meer acceptabel om gas te produceren en daarbij te zeggen: nou, die schade, daar zorgen wij wel voor. Natuurlijk zorgden wij wel voor de schade, maar er moest vooral géén schade komen.

De **voorzitter**:

Wat vindt u in meer generieke zin? Kijkt u naar de overheid als het gaat om het stellen van normen of grenzen aan de schade die veroorzaakt mag worden door mijnbouwactiviteiten? Of vindt u dat u ook een eigen verantwoordelijkheid heeft als bedrijf om daar ook zelf normen voor te hebben?

De heer **Van Beurden**:

Nee, ik denk dat wij daar zelf normen voor moeten hebben. Daar ben ik eigenlijk wel heel duidelijk over. Dat gaat terug op "respect voor mensen". Ik zei dat al eerder op een eerdere vraag. Als wij ons bezighouden met activiteiten die niet acceptabel zijn voor de samenleving, dan verliezen wij op dat moment onze licence to operate. Daar horen wij dan conclusies aan te verbinden. Dat inzicht is er gekomen, maar als ik erop terugkijk, is dat inzicht te laat gekomen. Te lang hebben wij geprobeerd om, samen met de overheid, hier ingenieursoplossingen voor te vinden. Wij waren bezig om het probleem op te lossen en niet om het probleem te begrijpen.

De **voorzitter**:

In 2015 besluit minister Kamp tot een omkering van de bewijslast. Dan wordt het bewijsvermoeden geïntroduceerd. Heeft de omkering van de bewijslast de opvatting van Shell over het behandelen van schadeclaims doen veranderen?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk het wel. Als ik heel eerlijk ben, zeg ik dat ik het bijzonder zorgelijk vond toen dat gebeurde. Ik hoop dat u dat begrijpt. Het is nogal wat: omkering van de bewijslast. Dat klinkt als: je bent schuldig totdat je kunt bewijzen dat je onschuldig bent. Nou, zo erg was het dan wellicht ook weer niet, maar zo voelde het wel aan. Ik vond het ook zorgelijk dat daar eigenlijk geen contour bij hoorde. In principe kon iedereen in Nederland zeggen: nou, ik heb schade en bewijs maar dat het niet door de aardbevingen komt. Dat vond ik dus ook niet goed werken.

En natuurlijk vroegen wij ons af: wat betekent dit uiteindelijk voor aansprakelijkheid en risico, wellicht ook voor juridisch risico? Je dat afvragen, hoort ook bij deugdelijke bedrijfsvoering. In feite was de sky de limit geworden. Toen dat plaatsvond, vonden we dat bijzonder zorgelijk. Uiteindelijk is dat denk ik wel in betere banen geleid en hebben we het ook wel omarmd. Ik denk ook wel dat, als je erop terugkijkt, je moet zeggen dat

het goed was dat het op die manier werd geregeld. Maar op het moment zelf vond ik dit een zorgelijke ontwikkeling.

De **voorzitter**:

Wij zijn een ambtelijke notitie tegengekomen die is opgesteld voor de premier ter voorbereiding op het gesprek dat hij in december onder anderen met u heeft. Daarin staat dat Shell sterk gekant is tegen de omkering van de bewijslast. We komen zelfs tegen dat Shell dreigde "niet langer mee te werken aan de versimpeling van de procedure bij schade in het kader van het NCG-proces". Klopt dat?

De heer **Van Beurden**:

Shell? Of NAM?

De **voorzitter**:

Nee, Shell. Ik lees dit voor. Dat staat in die notitie.

De heer **Van Beurden**:

Dat staat in een notitie aan de premier. Ja, dat kan zo zijn. Ik weet niet wat daarachter zat.

De **voorzitter**:

Nee. Die zorgen waren dus zo groot dat er zelfs gedreigd werd om te "difficulteren"?

De heer **Van Beurden**:

Nou, dat kan ik me niet zo herinneren. Ik kan me niet herinneren dat we gezegd hebben: nu gaan we hier niet meer aan meewerken. Als dat echter zo werd ervaren aan de kant van het ministerie, dan was dat wellicht inderdaad de perceptie.

De **voorzitter**:

Naast fysieke schade is er ook sprake van immateriële schade. Acht u immateriële schade te vallen in dezelfde categorie als fysieke schade, dus schade waar NAM en de aandeelhouders ook aansprakelijk voor zijn?

De heer **Van Beurden**:

Immateriële schade?

De **voorzitter**:

Ja, immateriële schade.

De heer **Van Beurden**:

Jazeker. Het is natuurlijk altijd wat moeilijker, hè. Hier was destijds in de Mijnbouwwet ook niet in voorzien. De NAM was aansprakelijk voor schade veroorzaakt door aardbevingen. Oké, dat moest dan met de omgekeerde bewijslast vastgesteld worden, maar over die aansprakelijkheid was nooit enige twijfel. Dit hebben we ook nooit tegengesproken, nooit tegengewerkt. We hebben uiteindelijk ook al -- wat is het? -- 5 miljard, 6 miljard aan schade uitgekeerd. Het feit dat daar een zekere mate van compensatie bij hoorde, was wat mij betreft vrij helder. Dit was overigens voor ons een van de redenen, mijnheer Van der Lee, om te zeggen: er moeten meer lusten naar de Groningers. Met z'n allen hebben we veel plezier van het Groninger gas gehad, maar de Groningers hebben alle lasten gehad. Uiteindelijk zijn we zelfs zo ver gegaan dat we het idee van een "tremor coin" invoerde. Kwam het idee van NAM? Nee, dat idee kwam volgens mij zelfs van Shell. Daarbij was het idee dat als er een aardbeving plaats zou vinden, we geld zouden uitkeren aan mensen die het gevoeld hebben, of ze nou schade hebben, ja of nee. Dat was in feite een nadeelcompensatie. Uiteindelijk is dat idee met die tremor coin niks geworden, maar wij waren wel degelijk bezig met het idee dat er meer aan de hand was dan scheuren repareren.

De **voorzitter**:

Toch zien we dat het ook bij die immateriële schadevergoeding tot een juridisch traject leidt. In 2017 wordt NAM door het hof veroordeeld om immateriële-schadevergoeding te betalen. Er wordt dan zelfs cassatie ingesteld. De Staat wordt hierop weer gedaagd. Was dat nou ook weer onderdeel van de pogingen om juridische blootstelling te verminderen?

De heer **Van Beurden**:

Dat heb ik niet zo ervaren. Ik heb me overigens, wellicht tot mijn spijt, nooit heel erg met de details van de schadeafhandeling bemoeid. Ik vond het een aangelegenheid van de NAM om dat goed te regelen. Ik vond dat NAM daar gewoon op afstand van moest staan. Het was duidelijk dat die schade afgehandeld moest worden. Dat punt heb ik altijd heel duidelijk gemaakt en we hebben ons daar ook nooit tegen verzet. We hebben ons wel degelijk hardgemaakt voor meer geld naar de Groningers, en inderdaad ook voor compensatie voor ongemak.

Ik maakte mij echter wel zorgen over het feit dat we op een gegeven moment op een punt uitkwamen waarbij het oplossen van schade en het versterken van huizen om schadeproblemen te voorkomen, verstrengeld

begon te raken met andere doelstellingen voor de regio. Ik noem stadvernieuwing, ik noem een misschien wat ruimhartiger manier van optreden rondom bepaalde wijken. Men zei: als we dan toch met die huizen bezig zijn, waarom dan niet gelijk ook zonnepanelen op het dak leggen en zorgen voor betere warmte-isolatie et cetera? Dat was denk ik allemaal terecht, maar daar begon het wel een beetje te knagen. Daar begon het niet meer goed op elkaar afgestemd te raken. NAM was immers aansprakelijk voor het schadeverhaal. Het was begrijpelijk en logisch dat andere mensen wat meer wilden, maar dat botste wel met het feit dat wij alleen aansprakelijk waren voor het schadeverhaal. Dat is nooit goed opgelost en dat is ook een bijna onmogelijke opgave. Dit heeft echter wel heel veel pijn en zorg en problemen veroorzaakt, ook voor de Groningers. Zij wisten dus ook niet meer precies wat nou wel en wat nou niet de norm was.

De voorzitter:

U gaf aan dat u zich niet heeft verdiept in de details van de schadeafhandeling. Wat dacht u dan over de impact van de wijze waarop schade werd afgehandeld, op de licence to operate van de joint venture?

De heer Van Beurden:

Het begon in 2016 wat mij betreft duidelijk te worden dat dat niet klopte en dat wij dus onze licence to operate aan het verliezen waren. Ik ontmoette Groningers op jaarvergaderingen of ze kwamen op een andere manier langs. Ik kreeg in 2015, 2016, 2017 steeds meer van deze Groningers te horen: "Kijk, die onveiligheid en noem het maar op is absoluut een probleem, maar het is niet het enige probleem. Het grootste probleem dat wij hebben, is dat we van het kastje naar de muur gestuurd worden, dat we niet meer weten waar we aan toe zijn. Het duurt allemaal eindeloos lang." Marjan van Loon, die vaak in de regio was, kreeg dat ook te horen. Ik kan mij nog goed herinneren dat een mevrouw tegen mij zei: "Het grootste probleem is het gedoe. Niet de veiligheidsnorm is het grootste probleem, maar het gedoe. In feite voelen we daardoor ook dat we met minachting behandeld worden. Dat is het grootste probleem." Als je dat soort dingen te horen krijgt en je erbij betrokken bent, dan weet je dat je je licence to operate óf aan het verliezen bent, óf al verloren hebt.

Mevrouw Kuik (CDA):

Op 1 april 2016 dient de NAM een nieuw winningsplan in. Ik pak dit punt in de tijd even zodat we weten waar we zijn. In diezelfde maand overhandigt een medewerker van Shell een memo aan de raadsadviseur van het

ministerie van Algemene Zaken. Boven dat memo staat dat het alleen voor de minister-president is bedoeld. In het document staan zeven punten die u graag onder de aandacht wilt brengen bij de premier. Ik licht er even een paar uit. Daar hoor ik graag een toelichting op.

Het eerste citaat. "Niet taak NAM om een 'bij voorbaat politiek acceptabel' winningsplan te schrijven. Verbaasd over de reactie van de VVD." Kunt u dat toelichten?

De heer **Van Beurden**:

Ja, ik denk het wel. Dat was de notitie die was bedoeld als een soort van prebriefing voor mijn meeting met de minister-president, die in juni van dat jaar plaatsvond. Ik denk dat wij daar dus objectief in wilden staan. U heeft het over de periode 2016. Dat was dus de periode waarin wij ten eerste de afkalving, het "minder is meer" van de productie hadden gezien. We begonnen ons in die periode niet alleen maar af te vragen waar het naartoe ging, maar we begonnen ons zorgen te maken over waar het naartoe ging. Er was dus eigenlijk helemaal geen houvast meer. De productieniveaus werden niet vastgesteld op basis van deugdelijk veiligheidsonderzoek, maar ze werden vastgesteld op basis van politiek acceptatie. Ik denk dat dat niet aan ons was. Dat is weer een beetje het probleem dat we in 2016 steeds duidelijker begonnen te voelen. Het is niet aan een bedrijf om een maatschappelijk dilemma in te vullen. Wil je nou aan de ene kant produceren voor leveringszekerheid? En wat is daarbij nou maatschappelijk acceptabel? Het is niet aan ons om in te schatten wat acceptabel is, om daar peilingen over te doen, om een plan te schrijven dat bij iedereen aansluit. Dat is echt aan de regering.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe moet ik dan dat zinnetje "verbaasd over de reactie van de VVD" lezen?

De heer **Van Beurden**:

Ik weet niet meer precies over welke reactie wij daar verbaasd waren, maar als de reactie was dat wij ons niet in staat achtten om een politiek acceptabel winningsplan te schrijven, ja, dan hoort daar denk ik verbazing bij. Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik ga naar een ander citaat. "Wat de aandeelhouders betreft zitten we sinds 18 december op een rode lijn naar een max-importscenario. Als dat niet

verandert, zullen wij daaraan nader uit te werken conclusies moeten verbinden." Aan welke conclusies dacht u?

De heer **Van Beurden**:

Dat was de aanloop naar het breekpunt, het breekpunt dat uiteindelijk in 2017 kwam. We hebben het nu over april 2016. Toen zaten we op 27, hè. Er werd toen inderdaad gesproken over een lager winningsniveau. Ik had natuurlijk al in december daarvoor tegen de minister-president gezegd dat we moesten nadenken over de meeropbrengstregeling. Dat hebben we nog een keer opnieuw uitgelegd tijdens de januarimeeting met het kabinet. We zeiden: op een gegeven moment houdt het op en werkt het economisch niet meer. Maar daar was eigenlijk relatief weinig mee gedaan. Die new deal was niet echt aangeslagen. Dus toen ik daar weer een keer opnieuw met de minister-president over wilde spreken, in juni, moesten we de temperatuur wat opvoeren. Toen zeiden we: als er dus niks gebeurt ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

... dan verbindt u daar conclusies aan.

De heer **Van Beurden**:

.... maar we wel steeds minder kunnen winnen, dan komt er een moment waarop wij daar conclusies aan moeten verbinden. Onder andere moet de meeropbrengstregeling er écht af. Of wij horen hier niet meer in thuis. Het kan niet meer.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wij horen hier niet meer in thuis. Dus?

De heer **Van Beurden**:

"Wij horen hier niet meer thuis." Toen ging de discussie met de minister-president denk ik nog voornamelijk over het feit dat het dan economisch niet meer uit kan. Als we op het punt uitkomen waarop de overheid 100% van de opbrengst krijgt, en de aandeelhouders nul of negatief, dan past dat niet meer.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan past dat niet meer, dus dan stappen we eruit?

De heer **Van Beurden**:

Nou, bij voorkeur gaat de meeropbrengstregeling er echt vanaf en praten wij

over een new deal. Maar als dat ook niet kan, ja, wat moet je dan? Het was wel een probleem, mevrouw Kuik, want er was namelijk in de oorspronkelijke overeenkomst uit 1963 geen clausule waarbij wij zomaar de vergunning konden teruggeven. Het was iets met een open einde.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U had dus wel een trap ingebouwd. U had dus wel een gradatie in gedachte bij de conclusies die u kon inzetten om de druk wat op te voeren? Er was in de eerste plaats die meeropbrengstenregeling.

De heer **Van Beurden**:

Ja, dat was er één, maar ik zeg nogmaals: de new deal ging niet alleen over een andere verdeling van de opbrengsten. De new deal ging ook over gasdeling met Groningen en ging voornamelijk over duidelijkheid over de vraag wat nou veilig is. En we begonnen ook steeds meer bij het punt uit te komen waarop we zeiden: nou, wij horen niet in dit dilemma thuis. Dit is niet óns dilemma maar een Nederland-dilemma. De enige die een oordeel kan vellen over die afweging tussen twee maatschappelijk belangrijke zaken, is de overheid. Dat moet het bedrijfsleven, dat moeten wij niet willen doen, en we kunnen dat ook niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zegt: dat hoort bij de overheid en wij horen niet in dit dilemma thuis. In hoeverre hoort Shell wel thuis in het dilemma over de schade en de gevolgen?

De heer **Van Beurden**:

Dat was een andere aangelegenheid. De eerste gaat over de vraag hoe je dat gasgebouw dan praktisch inricht. Voor welke productieniveaus en voor welke winstdeling kies je? Hoeveel gaat er naar de regio? Waar gebruiken we dat geld voor? Et cetera. Dat was één zaak. Dat waren aangelegenheden die wat mij betreft door de Nederlandse overheid geregeld moesten worden en waar wij dan uitvoering aan gaven. Het moest niet zo zijn dat wij dat maar op de een of andere manier probeerden te doen.

Een andere aangelegenheid was natuurlijk die hele schadeafhandeling. Dat was in zekere zin een nog ingewikkelder probleem. Dat was niet met afspraken op te lossen. Duizenden, zo niet tienduizenden bewoners van huizen hadden zich gemeld voor inspectie en onderzoek. Daar moesten afspraken over gemaakt worden. Het was weliswaar voor honderd procent

duidelijk dat de NAM de schade zou betalen. Het was ook voor honderd procent duidelijk dat wij de versterkingsoperatie zouden bekostigen. Dat was geregeld in de wet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In die zin bent u dus wel onderdeel van het dilemma.

De heer **Van Beurden**:

Maar niet meer Dat was een ander dilemma, mevrouw Kuik. Dit gaat over de vraag wat je nou doet als je bezig bent met schadeafhandeling en het versterken of repareren van huizen, en misschien zelfs met het slopen en opnieuw opbouwen van huizen. Wat doe je dan met alle andere logische zaken die je op dat moment ook kunt doen? Moet je dan niet tegelijkertijd ook meenemen dat misschien die wijk vernieuwd wordt, dat hij energieneutraler wordt gemaakt of wat dan ook? Dat was natuurlijk niet een aangelegenheid van NAM. Die twee dingen botsten echter wel met elkaar. Het was begrijpelijk dat ze botsten, maar ze botsten wel. Dat moest ook opgelost worden. Dat is niet zozeer een dilemma, maar meer een gordiaanse knoop.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus dat is wat u daar adresseert. Ik ga door naar een derde citaat. Dat luidt: "Voeg daarbij de reputatieschade die de NAM door coalitiepartijen in de Tweede Kamer wordt toegebracht." Welke reputatieschade bedoelde u?

De heer **Van Beurden**:

De reputatieschade dat steeds meer mensen in Nederland begonnen te vragen: "Waar ben je nou mee bezig? Waarom winnen jullie dat gas nog?" Dat was wel degelijk een terechte vraag. Het antwoord op die vraag was: "Dat doen wij omdat het nodig is en de Nederlandse regering het ook nodig vindt." Dat antwoord was echter geen afdoende antwoord meer. Dus ik zeg nogmaals: wij zaten steeds meer in een steeds duidelijkere spagaat, waarbij we dus de hele tijd die afweging moesten maken wat nou verstandig was. Voor Shell was het verstandig om eruit te stappen en te stoppen. In elk ander land waren wij gestopt met deze operatie, maar in Nederland kon het niet, want Nederland was afhankelijk van Gronings gas. Daarom moest er dus de hele tijd gezocht worden naar een oplossing. Ik denk eerlijk gezegd dat wij gewoon te lang geprobeerd hebben om die oplossingen aan elkaar te knopen. We hadden eerder moeten zeggen: wacht even, dit moet naar een ander plan getild worden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat deden die coalitiepartijen dat iets deed met het imago van Shell en NAM?

De heer **Van Beurden**:

Op een gegeven moment, zeker in 2016 en al helemaal in 2017, begon het gemeengoed te worden dat wij eigenlijk de kwalijke partij hierin waren, want wij produceerden toch? En inderdaad, ik stoorde mij daaraan, want wij zagen de overheid als een partner waarmee wij afspraken maakten. Samen zorgden wij voor die leveringszekerheid. Samen keken wij wat de risico's waren et cetera, et cetera. Samen probeerden wij ook de versterking en de schadeafhandeling zo goed mogelijk te doen et cetera. Dus ik vond dat het op dat moment ook nodig was om in te zien dat wij als partners met deze problemen bezig waren. Niet alleen in de politiek, maar in heel Nederland, werden wij echter, denk ik, steeds meer gezien als ongewenst. Wij waren duidelijk met de verkeerde dingen bezig. De energietransitie speelde ook mee. Wij trokken ons niks aan van het Akkoord van Parijs; dat begon een soort van nieuw verhaal te worden waar ik mij bijzonder aan stoorde. En ik stoorde mij daar nog meer aan als dat in zekere zin ook werd onderschreven door mijn overheidspartners, of als zij daar in ieder geval niks aan deden.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik kom op het punt van draagvlak. U stuurde aan op het iets extra's geven aan de Groningers. We hebben net al het een en ander gehoord over het eerlijk verdelen van de lusten en de lasten. U stelt: "Niet terughoudend zijn, zoals EZ nu lijkt te zijn, in het streven naar waardemaximalisatie, maar zoeken naar wegen om dit mogelijk te maken." Wat bedoelde u met de terughoudendheid die u zag bij EZ?

De heer **Van Beurden**:

We hebben het nog steeds over april 2016, of over juni 2016?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We hebben het nog steeds over dezelfde notitie.

De heer **Van Beurden**:

De notitie aan meneer Geurts. De opsteller van die notitie zal waarschijnlijk de vraag beter kunnen beantwoorden wat die terughoudendheid specifiek was. Dit slaat even niet aan bij mij. Ik zeg nogmaals: we zaten toen in 2016 in die collectieve zoektocht. Wat is nou hét niveau? In feite hadden we toen

al het deugdelijke technische risicodenken losgelaten. Het ging er eigenlijk meer om wat nou politiek haalbaar was. Wat kan nog net uit? Hoeveel geld hebben we nou eigenlijk nodig? Hoeveel winst mag jij nog maken? Et cetera. Het was niet meer een risicoafweging, maar het was een belangenafweging. Wat ik al zei: daar hoorden wij niet meer in thuis. Hoe precies die belangen werden gewogen binnen EZK, dat weet ik nou eenmaal niet, mevrouw Kuik.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zei al dat het voor u fijn was om zekerheid te hebben en op een bepaald niveau te kunnen blijven winnen.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En u zocht naar wegen om mogelijk te maken dat er gewonnen kon blijven worden. U heeft al een beetje in inkijkje gegeven aan welke wegen u dacht. Welke wegen had Shell voor ogen om de mogelijkheid van winning te behouden?

De heer **Van Beurden**:

Dit gaat over het aspect van de new deal over productie. Ik zei al dat de new deal niet alleen over productie en niet alleen over de verdeling tussen de Staat en de aandeelhouders ging. Er was meer aan de hand. Voor het aspect van de new deal over productie was de wens echter gewoon: duidelijkheid. Stel, de overheid had gezegd: "Nou, we hebben nog eens een keer met iedereen om de tafel gezeten. We hebben er allerlei experts bij gehaald van wie we dachten dat zij hier iets over te melden hadden. We zijn daarbij nu uitgekomen op ... " Vul daarbij maar een getal in, dus 21, 22, 27 of wat dan ook. Als dat was gebeurd, hadden wij kunnen afspreken: nou, dat is prima, dan doen we dat. Dan moest overigens wel het fiscale arrangement aangepast worden, anders zou NAM een verliesgevend bedrijf zijn. Maar met zo'n besluit van de overheid hadden we natuurlijk prima kunnen leven. Het grootste probleem was dat wij met z'n allen zoekende waren en dat eigenlijk iedereen dacht dat wij het antwoord moesten geven.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik kom bij een laatste citaat uit deze brief. "De situatie dwingt NAM reeds nu enorm op de kosten te besparen, drastisch te snijden in de investeringen en

werknemers te ontslaan." In hoeverre had het ministerie, had de minister ook inzicht in de kosten van NAM?

De heer **Van Beurden**:

Ik weet niet wat precies zijn bureau bereikte, maar ik denk dat hij daar een redelijk goed inzicht in had. Ik weet niet hoe de rapportagelijnen precies liepen. Natuurlijk was dat zo, want we kwamen op een steeds lager productieniveau uit, dus op minder inkomsten. We hadden wel meer kosten, onder andere aan schade en versterking. Ja, en er komt dan op een gegeven ogenblik een moment waarop je moet nadenken hoe je het bedrijf solvabel houdt en hoe je ervoor kunt zorgen dat je niet steeds verder onder water komt te zitten. Dus natuurlijk werd daar proactief naar gekeken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Die problemen werden wel ook helder neergelegd, zodat het zichtbaar was?

De heer **Van Beurden**:

Nou, in ieder geval dan in die notitie. Ik neem echter aan dat het ook wel op een andere manier bij de minister terecht kwam, in een ander overleg, in het overleg in het college. Ik neem aan dat men wel kon aangeven: op deze weg wordt het moeilijk om te blijven investeren. We zaten toen natuurlijk ook nog steeds in een periode dat de prijzen van olie en gas laag waren, en dat het dus überhaupt wat moeilijker was om renderende projecten en interventies te vinden. Dan komt op een gegeven moment het punt dat je je moet afvragen: hebben we al deze projecten, al deze mensen nog wel nodig, hebben we deze geologen nog wel nodig, hebben we deze productiemensen nog wel nodig? Het wordt immers wel een steeds kleinere operatie waarbij we die overhead niet meer kunnen zien.

Er kwam op een gegeven ogenblik in 2016 ook een moment, na de aankoop van de BG Group, waarop we de hele portefeuille anders hebben ingericht. NAM ging daarbij van een kroonjuweel en van een core asset -- zo noemen we dat -- naar een lean asset. In feite betekende dat: nou, daar verwachten wij geen groei meer uit. Daarbij was het toch eigenlijk meer een kwestie van: alle bedrijfsactiviteiten afstemmen op zo lang mogelijk financieel gezond blijven.

De **voorzitter**:

U zei al dat het memo waar de citaten uit komen, gestuurd was aan de raadsadviseur om in handen te stellen van de minister-president ter

voorbereiding op een gesprek dat u met hem in juni zou hebben. U heeft net ook al uitgelegd wat uw inzet was en wat u wilde bereiken, namelijk een stabiel winningsniveau op 27, heronderhandelingen, zekerheidsstellingen en dat soort elementen. Hoe reageerde de minister-president daar nu op?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk wel weer met begrip. Ik zeg nogmaals: ik kwam niet voor niets naar het Torentje. Ik kwam daar niet om een kop koffie te drinken. Ik had dus wel een probleem uit te leggen. Eigenlijk was het verhaal, nogmaals, de new deal. Dus wij wilden al deze zaken. Wij wilden een betere verdeling van de gasbaten, geld naar de energietransitie, maar ook duidelijkheid over de productie. Op dat moment begon ook steeds duidelijker te worden, ook bij de minister-president: die hele meeropbrengstregeling werkt écht niet meer bij het huidige productieniveau. Ik kan me nog wel herinneren dat de minister-president daar ook begrip voor had en dat hij ook wel wilde dat het opgelost werd, maar dat hij in zekere zin nog wel vast wilde houden aan 27. Hij zei: nee, 27 heb ik destijds gezegd en dat moet inderdaad ook goed zijn. Maar ja, een paar weken later kwam er wel een ontwerpbesluit om het naar 24 te verlagen.

De **voorzitter**:

In dat gesprek zelf is niet een concrete toezegging gedaan?

De heer **Van Beurden**:

Nee, zeker niet. Dat zeg ik eigenlijk meer per deductie, meneer Van der Lee. Stel dat de minister-president destijds een toezegging had gedaan. Dat was denk ik niet zijn taak. Dat was de taak van de minister, niet van de minister-president. Maar mocht de minister-president een toezegging hebben gedaan en een paar weken later kwam er een ontwerpbesluit van 24, dan had ik hem opgebeld. Dat heb ik niet gedaan.

De **voorzitter**:

Op dat laatste kom ik zo nog even terug. Vlak voor dat gesprek is er het nodige te doen omdat het toenmalig Kamerlid van de coalitie de heer Nijboer Shell had beschuldigd van chantage. De heer Nijboer is een Kamerlid van de PvdA. In hoeverre besprak u met Rutte deze kwestie en de dynamiek in de coalitie op het gasdossier?

De heer **Van Beurden**:

Dat heb ik inderdaad met de minister-president besproken. Ik heb eerder al

gezegd dat ik me eraan stoorde dat wij te makkelijk werden gezien als de veroorzaker van alle problemen. Het verhaal dat wij destijds hadden uitgedragen, werd uitgelegd als chantage. Wij hadden uitgedragen dat als de Staat de productie hard terug laat lopen en daarmee 100 miljard euro aan inkomsten misloopt, en die Staat in plaats daarvan wel gas moet importeren, op een gegeven moment ook de budgetruimte achter allerlei goede dingen wegvalt, inclusief de budgetruimte achter het plan-Alders. Die boodschap werd uitgelegd als chantage, terwijl het volgens mij de constatering van een feit was. Ik stoorde me er inderdaad aan dat dat zo breed werd uitgemeten. Ik vond op dat moment ook dat de regering ook eens een keer voor ons moest opkomen. Dat heb ik ook meerder malen, ook bij andere gelegenheden, aan de minister-president uitgelegd. Ik zei: kom nou ook eens een keer voor ons op. De minister-president zei dan tegen mij: ja, maar praat dan ook eens wat meer en leg het eens wat beter uit. Die discussie hadden we wel vaker, ook op dit punt.

De **voorzitter**:

Zo kwam het ook dat u de woorden van een Kamerlid aan de orde stelde. We hadden ook al gezien, in dat memo uit april waar we het net over hadden, dat Shell zich ook beklaagde over de reactie van het VVD-Kamerlid Bosman op het winningsplan. Bosman was ook een Kamerlid van de coalitie.

De heer **Van Beurden**:

Dat kan ik me niet herinneren, maar dat hebben we wellicht dan inderdaad gedaan. Ja.

De **voorzitter**:

We hebben ook een voorbereidend memo van 27 mei gelezen. Dat is aan u gericht net voor dat eerste moment waar we het al eerder over hadden. In dat memo staat dat de coalitiepartijen op een verschillende manier worden beoordeeld in dit dossier. U wordt in dat memo gesuggereerd om daar iets mee te doen. Terwijl de ene partij, de VVD, meer belang lijkt te hechten aan het winningsniveau, lijkt de andere partij, de PvdA, meer belang te hechten aan het iets doen voor de regio. Was dat de analyse van Shell als het ging om de coalitiepartijen?

De heer **Van Beurden**:

Dat was wellicht de analyse van mensen die geacht werden daar heel erg over na te denken. Was het de analyse van mij? Ik beleefde dat niet zo, hoor. Wat mij betreft zaten wij in die periode in een proces waarbij we ons

steeds meer begonnen te realiseren dat het niet alleen maar ging om de technische veiligheid. Het ging niet alleen maar om de vraag of die huizen nou veilig zijn, om de vraag of die aardbevingen nou onder controle zijn en of we het allemaal goed genoeg begrepen. Het begon steeds meer een kwestie van maatschappelijke acceptatie te worden. Ik begon me steeds meer te realiseren dat we hier eigenlijk bezig waren met activiteiten die niet strookten met onze eigen kernwaarde: respect voor mensen. Maar tegelijkertijd waren we met z'n allen bezig om zo goed mogelijk alle problemen op te lossen. En met onze partners hadden we ook nog eens een keer een wat moeizame dynamiek, die u zojuist beschreef, waarbij een aantal mensen het misschien wel niet met ons eens waren of het intern niet eens waren. Wat mij betreft was de opvatting: "Dit is een heel moeilijk probleem, dus laten we proberen om er zo goed mogelijk uit te komen. We zijn hier met allerlei oplossingen en ideeën bezig. Val ons nou niet af terwijl we proberen om het probleem op te lossen." Nou ...

De **voorzitter**:

Mijn vraag was eigenlijk wat simpeler. In hoeverre werd er nou geanalyseerd dat de coalitiepartijen verschillend in dit dossier zaten? En werd daar op een bepaalde manier op ingespeeld? We zien bijvoorbeeld ...

De heer **Van Beurden**:

Niet door mij. Het maakte mij niet zo veel uit hoe de verschillende partijen daarin zaten, zolang ik maar met een overheid kon werken die helder en duidelijk was in het maken van afspraken en in wat eraan gedaan werd. Ik kon wel iets vinden van het feit dat daar dan vervolgens een dynamiek binnen de coalitiepartijen, in de Kamer en noem het maar op bij hoort, maar dat was niet pertinent voor de beslissingen.

De **voorzitter**:

We zien dat kort voor het gesprek dat u heeft met de minister-president, minister Dijsselbloem aankondigt dat er 244 miljoen euro extra naar het aardbevingsgebied gaat. Welke rol speelde deze toezegging in het gesprek met Rutte, dan wel in het denken over de new deal van Shell?

De heer **Van Beurden**:

Niet, denk ik. Nee. Ik denk dat wij het over andersoortige bedragen hadden. En voor mij begon het steeds meer om de vraag te draaien, zeker in 2017: wat kunnen wij nou doen om meer in Groningen te investeren? Hoe kan de overheid daarbij helpen? Dus dat was een ander soort dynamiek dan wat u

nu aangeeft, namelijk dat er een paar procent van de gasbaten extra naar Groningen zou gaan.

De **voorzitter**:

Ja. Maar hoopte Shell erop dat als er meer geld naar de regio zou gaan, de PvdA tevredengesteld kon worden? En hoopte Shell erop dat daardoor het winningsniveau op een wat hoger niveau zou kunnen blijven?

De heer **Van Beurden**:

Nee. Meer geld voor de regio was niet voor de Partij van de Arbeid bedoeld. Dat was voor de regio bedoeld. In mijn optiek was het draagvlak in de regio verloren gegaan. Als we erop terugkijken, was het ook eigenlijk onvoorstelbaar dat er, met alle last die die regio had, te weinig geld naar die regio ging. En natuurlijk hadden wij de verplichting op die schade te herstellen, maar er moest in die regio eigenlijk veel meer gebeuren. Daar wilden wij ons voor inzetten. Dat had niks te maken met de vraag welke politieke partij wat wil.

De **voorzitter**:

Oké. U refereerde er al aan: niet veel later besluit minister Kamp terug te gaan naar een winningsniveau van 24 miljard kuub.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

De **voorzitter**:

Dat niveau gold wel voor de komende vier jaar. Wat vond u van die uitkomst?

De heer **Van Beurden**:

Ik kan mij niet meer precies herinneren wat ik daar op die dag van vond, maar dat was natuurlijk voor ons toen een probleem. Wij hadden namelijk al eerder becijferd dat bij een winningsniveau van 24 de winstverdeling nog verder richting 100% voor de overheid zou gaan. Die verdeling was van 85-15 via 90-10 naar 95-5 gegaan, en zij ging nu nog verder richting 100% voor de overheid en 0% voor de aandeelhouders. Waar die verdeling precies op uit zou komen bij dat winningsniveau van 24, hebben we denk ik nooit ondervonden, want vlak daarna werd het niveau weer 10% lager. Toen kwamen we dus op het breekpunt uit. Toen zeiden we: nu kan het echt niet meer. Niet alleen ging het financieel niet meer, maar toen kwamen we ook

op het punt uit dat zowel rechtbanken als ministers zeiden: er is geen veilig winningsniveau. Het is onmogelijk om dat te accepteren.

De **voorzitter**:

Goed. Daar gaan we straks over doorspreken. We hebben nu al ruim zeven kwartier gesproken, dus het lijkt me goed om een kwartier te pauzeren. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener even naar buiten te geleiden.

De heer **Van Beurden**:

Fijn, prima. Dank u wel.

De vergadering wordt van 11.21 uur tot 11.35 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef mevrouw Kuik het woord.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Meneer Van Beurden, in april 2017 bepaalt het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden dat het Openbaar Ministerie strafrechtelijk onderzoek moet instellen naar de gasboringen in Groningen. Welke impact had dat op Shell?

De heer **Van Beurden**:

Ik vond dat bijzonder moeilijk. Het was een aanbeveling voor een strafrechtelijk onderzoek waarbij wij dus mogelijkerwijs veroordeeld konden worden voor criminele handelingen omdat we gas wonnen in Groningen, ondanks het feit dat we daartoe in feite in goed overleg met de overheid een agreement hadden. Dus op dat moment ... Ik zei al dat we in 2016 steeds meer begonnen te denken: dit klopt niet. Begin 2017 was die spagaat compleet. Je zit in een situatie waarin je aan de ene kant toch de maatschappelijke plicht hebt en wordt opgedragen om die winning te doen en aan de andere wordt gezegd: maar als je het uitvoert, kan je wel strafrechtelijk vervolgd worden. Dat is een onmogelijke situatie om in te zitten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat betekent dit moment dan precies?

De heer **Van Beurden**:

Dat was een breekpunt. Het was een totaal breekpunt wat mij betreft. Tot dat moment waren we bezig om uit te leggen dat het anders moest. Kunnen we niet praten over een new deal en het anders inregelen? We moeten

duidelijkheid hebben over volumina et cetera. Op dat moment was het een gamechanger: dit is intolerabel, dit kan niet meer en het moet nu echt anders.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Wat betekent dat dan?

De heer **Van Beurden**:

Ik ging natuurlijk weer terug naar de minister-president -- op dat moment samen met Darren Woods, mijn counterpart in ExxonMobil -- om uiteindelijk te zeggen: "De maat is vol. Wij kunnen hier niet mee verder, dus er moet echt nu verandering komen. Dit is een paradigmaverandering, kantelpunt of hoe je het ook wilt noemen, maar hier ga ik niet mee verder."

Mevrouw **Kuik** (CDA):
En?

De heer **Van Beurden**:

Uiteindelijk kwam dus dat overleg in juli van dat jaar. Dat liet even op zich wachten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Juli 2017.

De heer **Van Beurden**:

Ja, 2017. We hebben het natuurlijk op voorhand een paar keer met Exxon afgekaart. Er waren overigens meer dingen aan de hand op dat moment, mevrouw Kuik.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Er liepen nog andere zaken bij de rechter, over immateriële schade, en het winningsbesluit ging naar 21,6.

De heer **Van Beurden**:

De minister had toen de 24 met 10% naar beneden bijgesteld, omdat hij niet kon wachten tot de volgende aardbeving. Nou, dat is aan de ene kant begrijpelijk, maar aan de andere kant zei de minister ook: ik kan eigenlijk geen niveau vaststellen waarop productie veilig is. Wat moet je dan, als de overheid je opdraagt om te winnen, zegt "ik kan niet meer zeggen wanneer het veilig is, maar je moet het wel doen" en je als je het doet wordt vervolgd door de rechtbank? Dat kan toch niet? En dat was de situatie.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe beïnvloedden deze twee andere zaken, dus de gang naar de rechter over die immateriële schade en het besluit van de minister om naar 21,6 te gaan, uw ideeën over hoe om te gaan met de gaswinning in Groningen?

De heer **Van Beurden**:

Dat was op dat moment insignificant geworden, de immateriële schade en dergelijke. Dat hadden we zelf ook al aangedragen. Op dat moment was mijn acute focus: dit moet weg. Wij moeten hieruit weg of het moet anders, maar ik kan niet in een situatie zitten dat wij als bedrijf of, nog erger, onze mensen strafrechtelijk vervolgd kunnen worden voor het uitvoeren van een dagtaak die door de overheid in zekere zin wordt opgedragen. Dat is onmogelijk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Daar zat dus urgentie bij jullie, bij Shell.

De heer **Van Beurden**:

Acute urgentie.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Acute urgentie. De uitspraak is in april. In juli heeft u dan pas overleg met de overheid.

De heer **Van Beurden**:

Dat klopt. Ik kan het me niet meer precies herinneren. Volgens mij hadden we het eerder al belegd, in juni. Het was op dat moment natuurlijk ook een drukke tijd voor de politiek. Het kabinet was demissionair. Er waren net verkiezingen geweest. Men was aan het kijken hoe het verder moest in Nederland, politiek gezien. Ik kon waarschijnlijk niet binnen 24 uur bij de minister terecht.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Belemmert dan die demissionaire status de mogelijkheid om te handelen op deze punten?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk het wel. Ik denk dat dat ons wel degelijk parten heeft gespeeld. Ik concludeerde in april/mei: het kan niet anders meer. We hadden overigens in mei een bestuursvergadering met de raad van bestuur van Shell, waarbij we

afspraken: het moet nu echt anders, want wat nu gebeurt, is onacceptabel. Het heeft uiteindelijk toch dertien maanden geduurd voordat we het Akkoord op Hoofdlijnen hadden. Hoe kwam dat nou? Nou, dat kwam niet doordat wij geen gevoel voor urgentie hadden. Dat kwam ten eerste omdat het moeilijk was, maar ten tweede ook omdat toch het hele politieke proces met andere zaken bezig was. Men was met de kabinetsformatie bezig, met het regeerakkoord en noem maar op. Dit was een van de prioriteiten, maar voor ons was het dé prioriteit.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus, als u het dan zo zegt, Shell had alle belang bij snelle afspraken. Hoe was dat aan de kant van de Staat?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat de Staat het wel begreep en dat ook wel wilde, maar de Staat had ook andere dingen aan zijn hoofd. En de Staat werd niet vervolgd. Wij wel.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan is het juli 2017. U zei al dat u dan samen met uw counterpart van ExxonMobil naar premier Rutte gaat. In hoeverre ging het gesprek toen nog over het behouden van een bepaald productieniveau?

De heer **Van Beurden**:

Dat was denk ik minder aan de orde. Wat mij betreft was het verhaal ten aanzien van het productieniveau: er moet een verplichting komen voor ons om te winnen. Er moet een productie-instructie komen en de overheid moet alle verantwoordelijkheid voor de consequenties van die instructie nemen. Prima om het uit te voeren, prima natuurlijk om alle schade te betalen die daarbij hoort. We hebben weer opnieuw gasdeling aangedragen en noem maar op. Dat was ook goed. Maar het belangrijkste op dat moment was: we moeten af van de situatie dat wij strafrechtelijk vervolgd worden voor het uitvoeren van een overeengekomen productieniveau. Dus er moet een winplicht komen en daarbij moet de aansprakelijkheid en zeker de criminele aansprakelijkheid weg bij ons. Als dat niet kan, mocht de overheid NAM houden van mij. Ik wilde daar niks mee te maken hebben.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En dat is ook op tafel gekomen?

De heer **Van Beurden**:

Ja, ik denk dat dat wel duidelijk was. Ik denk dat de minister-president op dat moment heel goed begreep wat er aan de hand was. Ik kan het me nog goed herinneren. Hij zei: ik begrijp het helemaal en dat moeten we ook oplossen, maar ik zit op dit moment wel in een kabinetsformatieperiode, we zijn aan het regeerakkoord bezig et cetera. Over de gasdeling met de Groningers, die we ook in die meeting bespraken, werd gezegd: dat komt wat later in het formatieproces of in het regeerakkoordproces. Eigenlijk werd ons dus verteld: we begrijpen het helemaal ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

... maar wacht maar even.

De heer **Van Beurden**:

... maar nu even niet; kom in september terug, want dan zijn we klaar.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Kom in september maar terug, want dan zijn we klaar. Daar komen we zo dan wel op, of dat zo was. We zien dat in deze periode ook enkele scenario's worden besproken binnen Shell. Een daarvan is het indienen van een winningsplan met als inzet 0 kubieke meter gas.

De heer **Van Beurden**:

Ja, dat klopt. Ik kan me die meeting met Darren Woods nog heel goed herinneren. Aan de ene kant was er heel veel begrip. "Ja, we begrijpen het helemaal. Dit is inderdaad onhoudbaar. Dat begrijp ik ook wel. Dus dat moet opgelost worden. Geen probleem, dat lossen we op. Dit kan inderdaad niet als privaat bedrijf. Maar ja, het is wel even moeilijk. Nieuw regeerakkoord et cetera." Ik kan me nog heel goed herinneren dat toen Darren ik het Torentje uitliepen en nog even in de hal van het ministerie stonden, we tegen elkaar zeiden: "Nou ja, als dit inderdaad maar snel loopt. Is september wel haalbaar? Wat moet er dan gebeuren met het nieuwe gasjaar?" We maakten ons allebei genoeg zorgen voor mij om te zeggen: "Weet je, als het niet wordt opgelost, dan dienen we gewoon een winningsplan in met nul. Dan is het duidelijk wat wij acceptabel vinden in deze omstandigheden. Dat is namelijk nul. Als de overheid dan iets anders wil, hebben ze geen keuze dan om ons te verplichten." Dus wat mij betreft was het zo hoog opgelopen dat we het op die manier moesten bespreken. Dat heb ik ook terug gerapporteerd in het team.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Is dat ook zo op tafel gekomen richting de premier, hoe u het nu zegt?

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het was achteraf, naar aanleiding van het gesprek dat u met uw counterpart had?

De heer **Van Beurden**:

Dat was achteraf. Darren en ik zeiden: "Oké, dan zien we elkaar weer in september. Maar als er nou in september nog geen voortgang is, wat dan?" Wat mij betreft zaten we al sinds 2015 en zeker 2016 aan te dringen op iets anders. Nu was het niet een kwestie van aandringen. Het was zo bedreigend dat het acuut moest, maar er gebeurde de hele tijd niks.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En dan is het september?

De heer **Van Beurden**:

In september was er nog steeds geen regeerakkoord, dus er was ook geen meeting met de minister-president. Dat regeerakkoord kwam eigenlijk pas in oktober, als ik het me goed herinner, en daar stond niks in over een winplicht. Het enige dat daarin stond, is: we gaan met 1,5 bcm omlaag in de regeerperiode. Dat was nou niet bepaald een oplossing wat mij betreft.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat is uw reactie daar dan op?

De heer **Van Beurden**:

Ik was daarin teleurgesteld, zonder meer. Ondanks het feit dat wij onze problemen duidelijk op tafel hadden gelegd en een toezegging hadden dat het opgelost moest worden, werden wij dus in oktober geconfronteerd met het resultaat van de overwegingen en dat was eigenlijk niks. Dus er moest een nieuwe meeting komen en die kwam uiteindelijk pas in januari 2018.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké.

De **voorzitter**:

Ik wil toch nog weer even een stapje terug in de tijd.

De heer **Van Beurden**:

Natuurlijk.

De **voorzitter**:

Terug naar na het gesprek dat u met Darren Woods en de premier hebt gehad. In augustus 2017 stellen Shell en Exxon ten behoeve van de gesprekken en zelfs onderhandelingen later met de Staat een concept-intentieverklaring op. Deze wordt in november met het ministerie van Economische Zaken gedeeld. Daarin staat onder andere dat het niveau van de gaswinning uit Groningen is gebaseerd op de afweging tussen publieke belangen en niet langer op waardemaximalisatie. Dat heeft u al eerder in het verhoor genoemd. Dat betekent dus dat de publieke belangen ... Kunt u mij uitleggen welke publieke belangen u toen vooral in het vizier had?

De heer **Van Beurden**:

Ik neem aan dat u doelt op de discussie die we intern hadden en die leidde tot een overleg met het ministerie. Want ondanks het feit dat we niet echt om de tafel zaten met een onderhandeling, was er natuurlijk wel degelijk overleg tussen Shell en Esso: hoe gaan we het dan doen als we zover zijn met het kabinet, als er een bewindsman is of -vrouw? Uiteindelijk zijn we inderdaad in september weer met het ministerie om de tafel gaan zitten. Toen hebben we gezegd dat er eigenlijk twee alternatieven waren: of je kiest een niveau waarbij we uiteindelijk naar nul gaan in 2050 of zo, of we gaan, als alternatief scenario dat wij graag willen zien, naar nul in 2030. Dat was het pad naar nul. Dat was destijds ons idee, Shells idee. Esso omarmde dat vrij snel. Dat werd op tafel gelegd bij EZK. EZK zei toen: we wachten wel af wat er precies uit het regeerakkoord komt. Onze reactie daarop is: "Nee, niet wachten op het regeerakkoord. Dit zijn de keuzes die je nu hebt." Wat mij betreft was het het pad naar nul en dat is het uiteindelijk ook geworden.

De **voorzitter**:

Dit is ook wat mevrouw Van Loon bedoelde in haar verhoor toen ze zei dat ook vanuit Shell het initiatief was gekomen om een pad naar nul voor te stellen?

De heer **Van Beurden**:

Absoluut.

De **voorzitter**:

Dat was dus in die intentieverklaring gericht aan de ambtelijke top in het begin van het najaar, terwijl de formatie nog niet was afgerond?

De heer **Van Beurden**:

Dat klopt. Dat was in feite in plaats van de echte onderhandelingen, die dus pas konden beginnen als er een missionair kabinet zou zijn.

De **voorzitter**:

U heeft net ook al uitgelegd dat vanwege alles wat er was gebeurd, zeker de juridische implicaties van door blijven winnen terwijl de veiligheid niet gegarandeerd kon worden, een winningsplicht heel belangrijk voor u was, voor de beide olies. We zien ook in de intentieverklaring de bereidheid om af te zien van een claim op het niet-gewonnen gas. Was dat nou de grote uitruil die u zag met de overheid? De overheid neemt de verantwoordelijkheid over door een winningsplicht in te stellen, waardoor in ieder geval in strafrechtelijke zin de aansprakelijkheid wordt weggenomen bij de olies, en in ruil daarvoor zien wij, olies, af van een claim op het gas dat in de grond blijft.

De heer **Van Beurden**:

Twee punten daarop. Ten eerste: de afweging productie en veiligheid was niet echt de afweging. Veiligheid stond altijd bovenaan. Wat ons betreft was het veilig, maar veilig in de zin dat je hebt uitgerekend dat het risico acceptabel is. Het was dus niet zozeer een veiligheidsdilemma. Het was een maatschappelijke-acceptatiedilemma. De maatschappij zei eigenlijk: gaswinning is niet acceptabel. Het was niet "gaswinning is niet veilig", maar "het is niet acceptabel". Dat was het probleem. De reserveclaim hebben we nooit ingediend, want dat was natuurlijk totaal onlogisch. Als jij zegt als bedrijf "luister, wat ons betreft gaat het naar nul", dus met andere woorden "we gaan die reserves niet meer winnen", kun je ook niet terugkomen en zeggen: kan ik nog even afrekenen op de reserves die we niet hebben gewonnen? Dus er is nooit een reserveclaim aan de orde geweest. Dat is wel in het nieuws geweest, maar het is nooit aan de orde geweest bij mij.

De **voorzitter**:

Daarna treedt er wel een nieuw kabinet aan. Er komt ook een nieuwe bewindspersoon. Die gaat eerst aan de slag met schade, het protocol dat stillag, maar na de beving van Zeerijp komt er een versnelling en komt het besluit, ook van de zijde van de overheid: we gaan de productie stoppen,

uiterlijk in 2030. De heer Gaastra verklaarde dat het toch even slikken was voor de oliemaatschappijen toen zij er aan de vooravond van dat besluit over werden geïnformeerd dat dit het nieuwe standpunt was van de regering. Waarom moest er dan nog geslikt worden?

De heer **Van Beurden**:

Ik kan me niet herinneren dat ik heb geslikt op dat moment. Wat mij betreft was dat het verlossingspunt. Ik kan me overigens de aardbeving bij Zeerijp nog heel goed herinneren. Het was de dag voor wij het vervolgesprek hadden met inderdaad de minister-president en minister Wiebes. Toen was eigenlijk het verhaal nog steeds hetzelfde: "Geef ons wat meer tijd, want we zijn er nog niet uit. We moeten nog steeds afspraken maken met de regio en we kunnen eigenlijk alleen met jullie praten als we eruit zijn met Groningen. Dan kan het meegenomen worden." Daarvan zei ik: "Nee, er is geen tijd meer. Er is al een jaar geen tijd meer, dus we moeten nu afspraken maken." Dat heeft toen nog enige tijd geduurd. Daarna kwam wat mij betreft eindelijk de verlossing dat we inderdaad naar nul gingen en dat we dus daadwerkelijk konden onderhandelen over dat Akkoord op Hoofdlijnen met een pad naar nul, dat wij in september al op tafel hadden gelegd.

De **voorzitter**:

Dus voor u was het een verlossing?

De heer **Van Beurden**:

Absoluut.

De **voorzitter**:

Maar de indruk bij het ministerie was dat er in ieder geval bij de onderhandelaars van de zijde van de olies geslikt moest worden toen dit bekend werd.

De heer **Van Beurden**:

Dat is toch apart, vind u niet?

De **voorzitter**:

Zeker. Daarom ben ik ook benieuwd naar de verklaring.

De heer **Van Beurden**:

We zeggen al jarenlang dat dit een probleem is waar echt iets anders mee moet, dat er een new deal moet komen. We hebben het dan nu over maart

2018 en wij zeggen al vanaf mei 2017: het is onhoudbaar, de maat is vol. Dan kan er toch geen verbazing over zijn dat wij het als een verlossing zien dat we dit probleem nu uiteindelijk gaan oplossen? Misschien is het denkbeeld dat er was, van "deze mensen zijn alleen uit op geld", gewoon te lang en te diep vastgehouden. Wat mij betreft was het probleem heel duidelijk. Het was het verloren gaan van onze maatschappelijke licence to operate. Uiteindelijk, toen dat zich uitkristalliseerde in rechtszaken en de minister zei "er is geen veilig niveau meer", was er een totaal onhoudbare situatie gekomen. Het idee dat wij op de een of andere manier toch nog hoopten dat we zo veel mogelijk konden produceren, vind ik vreemd. Ik dacht dat wij daar vrij duidelijk over waren.

De voorzitter:

U gaf daarstraks aan dat u zich ook wel stoorde aan de wijze waarop er in politiek Den Haag nogal met de vinger naar NAM en de aandeelhouders werd gewezen. Stoorde het u op dit moment in de tijd dat de overheid de initiatiefnemer leek te zijn van het nulscenario, terwijl u als bedrijf daar al langer voor had gepleit?

De heer Van Beurden:

Nee, zo zag ik dat helemaal niet op dat moment. Hoe ik het ervoer toen we naar nul gingen? "Nou, het is eindelijk duidelijk. Ja, inderdaad, dat scenario herken ik. Ik herken ook 2030, want wij hadden dat voorgesteld. Oké. Mooi." Uiteindelijk was dat een beslissing die alleen maar door de overheid genomen kon worden. Daar hadden wij ook altijd voor gepleit, dat productiebeslissingen overheidsbeslissingen waren. Dus nee, het stoorde mij totaal niet dat de overheid dan uiteindelijk ook die verantwoordelijkheid nam.

De voorzitter:

Zat uw counterpartner Exxon daar precies zo in?

De heer Van Beurden:

Ja, ik denk het wel.

De voorzitter:

Of was het voor hun wel slikken?

De heer Van Beurden:

O, dat weet ik niet. Ik heb niet waargenomen hoe Exxon daarop reageerde,

maar we zaten daar allebei op dezelfde manier in. Waarin wij beland waren, was zowel voor Darren als voor mij onacceptabel. Misschien dat we allebei een andere beleving hadden van hoe we er gekomen waren, maar het was heel duidelijk hoe we eruit zouden komen, namelijk met of een winplicht of een winplicht naar nul, waarbij heel duidelijk de verantwoordelijkheid niet meer bij ons lag. Dat het naar nul gaat, is prima. Ik denk dat er ook aan Exxonzijde vrij snel het inzicht was dat als je zelf bepleit dat je naar nul gaat, je geen reserveclaim kunt indienen.

De **voorzitter**:

Ja. Oké.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We zien dat u in augustus 2017 ook in gesprek gaat met de commissaris van de Koning, de heer Paas, over een pakket aan maatregelen in de regio. Shell treedt vervolgens direct in overleg met de bestuurlijke vertegenwoordigers in de regio. Waarom koos u ervoor om direct die dialoog aan te gaan met de regio?

De heer **Van Beurden**:

Nou, ik weet niet zozeer of dat een heel bewuste keuze was. Ik denk dat het logisch was dat ik de commissaris van de Koning zou zien. We hadden natuurlijk vaker overleg met verschillende lagen in het provinciale bestuur. Het was vlak na de zomer, kan ik me herinneren. Ik was net terug van vakantie. We hadden natuurlijk voor die zomer de meeting gehad met de minister-president en Darren Woods. Ik denk dat het eigenlijk wel logisch was om aan de commissaris uit te leggen hoe wij daarin zaten. Ik was vrij duidelijk tegen hem. Ik zei: "Het onacceptabel, het is onverdraagbaar geworden. Wij willen hieruit of er moeten heel duidelijke afspraken gemaakt worden over waar de verantwoordelijkheid ligt. En als dat niet kan, dan stoppen we ermee." Ik kan me ook nog wel herinneren dat ik tegen de commissaris destijds heb gezegd: wat mij betreft gaan we dan gelijk naar nul.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik zie in de inlichtingen van Shell ook dat het een beetje als storend werd ervaren, dat er het gevoel was dat dat de aanpak vanuit de overheid, van de kant van Economische Zaken, sloom was, dat het niet allemaal snel genoeg ging. Vandaar dat ik me afvraag of dat dan een reden is dat u zegt: dan doe ik het wel direct via de regio in plaats van via EZK.

De heer **Van Beurden**:

Nee, de regio was natuurlijk niet betrokken bij de productiekeuzes. Ik mag aannemen dat ik me wel heb uitgelaten als gefrustreerd of dat ik me gestoord heb aan de traagheid van de afhandeling en de besluitvaardigheid rondom dit. Wat belangrijker was op dat moment met meneer Paas ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Misschien nog even voor de helderheid: ik krijg het beeld dat de traagheid waarover u het hebt, in de ervaring van Shell vooral bij Economische Zaken zit, bij het ministerie.

De heer **Van Beurden**:

Klopt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

En niet per se bij de regio, maar dat dat een reden is om direct in dialoog te treden met de regio.

De heer **Van Beurden**:

Nee. De dialoog van de regio was meer ... Het gaat niet alleen over productie en noem maar op. Het gaat ook over: hoe kunnen wij meer doen in de regio? We hadden daar in die tijd al relatief vergevorderde plannen voor. Een groot waterstofproject, North2, bestond al als een idee. Voor een deel was de reden om met de commissaris te praten: help ons mee. Wij vinden het prima om te zeggen: meer naar de regio, wij willen daar wel investeren. Later hebben we ook gezegd: al onze opbrengsten die nog uit Groningen komen, gaan naar de regio. Mijn pleidooi bij de heer Paas was eigenlijk: help ons daarmee, want het is wel jouw regio. Dat heeft hij vervolgens ook gedaan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Op een gegeven moment ligt er dan een pakket met een bedrag van meer dan 900 miljoen, voor een periode van vijf jaar.

De heer **Van Beurden**:

Vanuit de overheid of vanuit Shell?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wij zien dat er een pakket met Shell en de regio zou liggen van 900 miljoen boven op de uitgaven in het kader van de wettelijke aansprakelijkheid.

De heer **Van Beurden**:

Ja, ja. Dat is eigenlijk dan wat meer de schadeafhandeling, versterking en sociale bijdrages aan leefbaarheid en dergelijke. Waar ik met de commissaris over sprak, waren investeringen van vele miljarden die wij graag zouden willen doen in Nederland en bij voorkeur in Groningen. Daar was denk ik ten eerste een goede morele reden voor: laten wij proberen om al de werkgelegenheid die toch verloren gaat bij het afbouwen van NAM -- dat zagen we toen wel aankomen -- al de technische gekwalificeerde mensen die daar rondlopen, op een andere manier in te zetten. Dat was logisch. Het was ook logisch vanuit een zakelijk oogpunt. We hadden daar al heel veel infrastructuur liggen. Er was ook een goed industriegebied, in de Eemshaven, dat daarvoor ingezet kon worden. De Noordzee lag daar. Er waren dus allerlei redenen om te kijken of wij niet meer in die provincie konden doen. Dat was niet het herverdelen van de aardgasbaten. Dat was meer: als wij in Nederland investeren in de energietransitie, dan doen we dat graag in Groningen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft het over een groter pakket dan de 900 miljoen die ik net noemde. Die 900 miljoen ging over iets wat NAM extra zou doen.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We zien dat dat totaalpakket, dat NAM iets extra's zou doen, er uiteindelijk niet komt. Ik zit even te zoeken. We praten dan schijnbaar toch over verschillende zaken.

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat het twee aparte zaken zijn. Het extra pakket van NAM -- er is dacht ik wel een bijdrage gekomen van 500 miljoen -- was meer wat NAM in de regio kon doen. Ik praat hier over wat Shell in de regio kon doen. Daar zaten wij overigens anders in dan ExxonMobil. Voor ons was het: "Nederland is ons thuisland. Wij willen graag in Nederland meer investeren. Wij zien Nederland als een sleutelland voor energietransitie door Europa heen. Dat is niet alleen de Rotterdamse haven. Dat mag wat ons betreft ook graag Groningen zijn." Dus het was een heel ander veld. Het was Shellinvesteringen in Groningen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Was u daar nog bij betrokken, bij dat traject?

De heer **Van Beurden**:

Ja. Dat was een van de redenen waarom ik met de commissaris van de Koning wilde praten.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik probeer even die twee verschillende dingen uit elkaar te halen. U heeft het over een groter project dan de NAM en iets extra's. Ik zit nog even op totaalpakket als het gaat om NAM die iets extra's doet.

De heer **Van Beurden**:

Daar was ik niet in detail bij betrokken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Daar was u niet in detail bij betrokken?

De heer **Van Beurden**:

Nee.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

We zien dat het eerst zou gaan om 900 miljoen, maar dat het later, in het Akkoord op Hoofdlijnen, een bedrag van 500 miljoen wordt voor tien jaar.

De heer **Van Beurden**:

Nee, daar was ik niet bij betrokken. Wat ik me daar nog van kan herinneren, is dat dat het voornamelijk beoogde al die grijze gebieden te adresseren. We zeiden als NAM: "We zijn aansprakelijk voor de schade, maar we begrijpen wel dat er ook andere doelstellingen zijn in de regio. Dat geeft allerlei wrijving en overlap en noem maar op. Dan doen wij een bijdrage om die zogenaamde "rafelranden" op te lossen." Dat was een heel ander verhaal dan: als Shell gaan wij investeren in Groningen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Heeft u enig idee hoe we dat verschil nou moeten zien? Er zou een pakket liggen van 900 miljoen voor vijf jaar. We zien 500 miljoen voor tien jaar. Heeft u een verklaring voor dat verschil?

De heer **Van Beurden**:

Nee, daar kan ik u niet mee helpen.

De **voorzitter**:

U heeft al het een en ander verteld over wat er gebeurde na Zeerijp, de beving op 8 januari. U had vrij snel daarna een gesprek met de heren Rutte en Wiebes. Wat was nou de uitkomst van dit gesprek?

De heer **Van Beurden**:

Dit was dus het gesprek dat we in september zouden hebben. Dat vond dus uiteindelijk de dag na Zeerijp plaats. Toen was minister Wiebes dus aangesteld. Hij was toen al een aantal maanden in zijn rol. Darren Woods en ik waren dus weer terug, in feite om te kijken hoeveel voortgang er nou was en om wat druk op de ketel te houden. Eigenlijk kwam daar als verhaal uit wat ik al eerder zei: geef ons meer tijd, want we zijn nog niet helemaal klaar met de regio. Er moesten nog afspraken gemaakt worden over hoeveel geld er naar de regio zou gaan. Was het nou niet beter om dat eerst af te spreken, want dan kon dat gelijk ook in het totaalpakket van de heronderhandeling worden meegenomen. Mijn verhaal daarop was: "Nee, er is geen tijd meer. We zijn al lang uit de tijd. Het moet nu echt opgelost worden. Het is acuut." Daar was eigenlijk het verhaal op, van minister Wiebes destijds: "Ja, ik begrijp het. Ik begrijp het helemaal, maar ik heb meer tijd nodig. Niet alleen voor de regio, maar ik heb ook nog geen mandaat van het ministerie van Financiën. En er gaan nog ten minste vijf weken overheen voordat ze mij antwoord geven en ik een mandaat heb om erover te mogen onderhandelen met jullie. Dus je moet nog wel even wachten."

De **voorzitter**:

We zien in de voorbereiding op dat gesprek dat u informatie krijgt dat er kennelijk bij het ministerie van Economische Zaken of misschien zelfs bij de minister persoonlijk weinig vertrouwen is richting Shell en Exxon als aandeelhouders van de NAM. Weet u waar dat wantrouwen in zat? Is dat nog ter sprake gekomen in het gesprek dat u had met de heer Wiebes en de heer Rutte?

De heer **Van Beurden**:

Nee, dat is niet ter sprake gekomen voor zover ik me kan herinneren. U kunt zich wellicht voorstellen dat we op dat moment op enigszins gespannen voet met elkaar stonden, want wij wilden verder en we konden niet. Er was het verhaal dat er dus nog vijf weken nodig waren voor een mandaat. Ik kan me nog goed herinneren dat Darren Woods daarop zei: als dat in mijn bedrijf gebeurt, dan escaleren we dat even naar mij en dan lossen we het gelijk op.

Maar dat gebeurde dus niet. Uiteindelijk moesten we weer een nieuwe afspraak maken: laten we nou maar in maart terugkomen en hopelijk hebben we dan wel dat Akkoord op Hoofdlijnen onderhandeld. Dat is uiteindelijk juni geworden. Er was dus frustratie aan onze kant dat het te lang duurde. Er werd weliswaar gezegd "we begrijpen het helemaal", maar er gebeurde niks. Ik neem aan dat die frustratie wel een spiegelbeeld had aan de kant van de overheid, maar wat dat nou precies was, dat moet u aan meneer Wiebes vragen.

De voorzitter:

Heeft u na het gesprek, waarin u er toch frustratie over had dat de overheid weer meer tijd wilde, nog stappen ondernomen, ook voorafgaand aan het nulbesluit van 29 maart, om de druk op de overheid nog verder op te voeren?

De heer Van Beurden:

Dat zal ongetwijfeld het geval zijn geweest. Ik persoonlijk niet. Ik mag aannemen dat ik met gepaste regelmaat het onderhandelingsteam heb gevraagd: voortgang, voortgang, voortgang. Uiteindelijk kwam dus, zoals ik al zei, het verlossende woord van "we gaan naar nul". Toen was het: oké, dan kunnen we nu dus echt voortgang maken en dan komt dat akkoord er wel. Dat duurt dan ook nog een keer drie maanden, maar het kwam er uiteindelijk wel en het was duidelijk dat het zou komen.

De voorzitter:

Dus een groot deel van uw opluchting zat 'm juist in het feit, ten aanzien van de onderhandelingen, dat na dit besluit onomstotelijk vaststond dat dat moest gebeuren?

De heer Van Beurden:

Ja. We hoefden in ieder geval niet te onderhandelen over het niveau. Tenminste, dat dachten we toen.

Mevrouw Kuik (CDA):

Op 27 maart 2018, twee dagen voor het besluit definitief in de ministerraad wordt genomen, laat EZK weten nog sneller te willen afbouwen dan eerder voorgesteld aan Shell en Exxon. Wat was het verschil met het afbouwscenario waar Shell zelf tot op dat moment van uitging?

De heer **Van Beurden**:
Heeft u het nu over 2019?

Mevrouw **Kuik** (CDA):
In 2018, op 27 maart, dus twee dagen voordat het besluit wordt genomen door de minister om naar nul te gaan, laat EZK al wel weten aan Shell en Exxon dat het sneller wordt afgebouwd, dus dat het pad sneller naar beneden gaat.

De heer **Van Beurden**:
Dat spreekt mij even niet aan. Het enige dat ik me herinner, is dat ons inderdaad werd meegedeeld: we gaan naar nul en dat wordt 2030. Dat was ook precies het pad dat wij geschetst hadden in september daarvoor. Dus wat mij betreft was dat niet sneller. Als dat een eerder jaar gevallen is, twee dagen daarvoor: dat kan ik me niet herinneren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Oké. Het kabinet besluit om naar nul te gaan. Dat komt naar buiten. Het gaat ook om een wijziging van de Mijnbouwwet. Die gaat in consultatie. Het voorstel is dat de zorgplicht overgaat van de operator naar de Staat.

De heer **Van Beurden**:
Ja.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Bent u dan eigenlijk als Shell nog betrokken bij dit initiatief?

De heer **Van Beurden**:
Jazeker. De echte pijnpunten, waar wij al lange tijd op doelden, waren over. De zorgplicht is namelijk weg. Er is een winplicht en die winplicht leidt uiteindelijk naar nul in 2030. Er is dus helderheid. Uiteindelijk maken we ook nieuwe financiële afspraken die daarbij horen. Het was wel nog steeds heel duidelijk dat de schade die al was aangericht en de schade die nog zou komen, nog steeds vergoed zouden worden door NAM, dus die betrokkenheid was er nog wel degelijk. De zorgplicht in de zin dat wij ons hard moesten maken voor of het wel veilig was, ja of nee, en wat nou de afweging was, die was terecht bij ons weggenomen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
En in hoeverre wordt u bij zo'n besluit dan meegenomen?

De heer **Van Beurden**:

Het besluit om af te bouwen naar nul, bedoelt u?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja.

De heer **Van Beurden**:

Niet. Dat was een mededeling.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat was een mededeling.

De heer **Van Beurden**:

Ik mag aannemen, zoals ik al zei, dat het ministerie -- misschien niet de heer Wiebes zelf, maar in ieder geval zijn ambtenaren - dacht: dat is een van de scenario's die Shell zelf heeft voorgesteld, dus dat mag geen probleem zijn en daar hoeven we ze dus niet over te consulteren.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In het verhoor dat we hadden met de heer De Jong van Exxon, verklaarde hij dat het ministerie hem informeerde dat zij uitgingen van een versterkingsopgave van 3.000 huizen bij het afbouwpad naar nul in 2030. Was dit ook zo aan Shell gecommuniceerd?

De heer **Van Beurden**:

Dat weet ik niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat weet u niet. Oké. Er wordt vervolgens verder onderhandeld over het Akkoord op Hoofdlijnen. In april 2018 spreekt u met minister Wiebes, dit keer zonder Exxon. In de terugkoppeling binnen Shell lezen we dat de minister aandringt op compensatie voor de regio door Shell en zegt dat dit een tegenprestatie zou moeten zijn voor de inzet van de regering om de versterkingsopgave te verkleinen. Hoe is deze tegenprestatie uitgewerkt in het Akkoord op Hoofdlijnen?

De heer **Van Beurden**:

Ik kan me het gesprek goed herinneren. Het was een ontbijtgesprek. Er waren een aantal punten aan de orde, zoals gebruikelijk. Een van de punten waar u wellicht op doelt, is dat we op dat moment zeiden: "We laten alle winsten die gemaakt zijn in NAM en die nog steeds in NAM zitten in NAM, die

keren we niet uit als dividenden aan de aandeelhouders, en we laten ook alle toekomstige winsten in NAM, zodat NAM een gezond bedrijf is en blijft om aan alle toekomstige verplichtingen te kunnen voldoen. En wat mij betreft, als er dan nog geld over is, dan gaat dat geld sowieso naar investeringen in de energietransitie in Groningen." Dat zou dus een bijdrage zijn aan het wat grotere plan, waar we het al eerder over hadden, namelijk grote waterstofprojecten en andere zaken die wij zagen als nuttig en noodzakelijk. Of dat nou de tegenprestatie was waar meneer Wiebes op doelde, dat weet ik niet zeker, maar dat is het enige dat ik me kan voorstellen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Is er in dat gesprek met de heer Wiebes dan nog gesproken over die versterkingsopgave, over wat dat nou gaat betekenen? De winning gaat naar nul, wat betekent dat dan voor het aantal te versterken huizen?

De heer **Van Beurden**:

Ik kan mij niet zo herinneren dat wij daar in detail over gesproken hebben. Wat wel duidelijk was -- dat had de minister ook al eerder publiekelijk duidelijk gemaakt -- was dat als we naar nul gaan, natuurlijk vrij snel de risicocontouren verder afnemen en dat dan waarschijnlijk het aantal huizen dat versterkt moet worden ook minder is. Wat ik heb begrepen uit het verhoor van meneer Wiebes, is dat hij hier het argument heeft dat bij een versnelde afbouw of überhaupt een afbouw naar nul logischerwijs een kleinere versterkingsoperatie hoorde. Ik kan die logica wel zien, maar dat hebben we niet echt uitgesproken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In het Akkoord op Hoofdlijnen wordt erover gesproken dat er een schadefonds komt, maar dat fonds komt er nooit. Waarom niet?

De heer **Van Beurden**:

Ik ben ook daar bij de details niet helemaal betrokken geweest. Wat wel belangrijk was op dat moment, was dat de aansprakelijkheid voor schade anders was geregeld. We hadden dus in principe afgesproken -- dat was eigenlijk al vanaf juli duidelijk -- dat wij als aandeelhouders en als NAM niet meer aansprakelijk konden zijn voor het feit dat we aardbevingen veroorzaakten als het een verplichting van de overheid was om te winnen. Dus dat was duidelijk, maar we waren nog steeds, met natuurlijk volledige instemming van onze kant, verantwoordelijk voor het vergoeden van de schade.

Toen was eigenlijk de discussie: hoe regel je dat nou juridisch? Het idee, dat toen nog een heikel punt was en waar ik mij zeer tegen heb verzet, is: je bent nog steeds wel aansprakelijk voor schade en voor aardbevingen, want anders hebben we wettelijk geen mogelijkheid om dat door te belasten aan jou. Daarvan zei ik: dat werkt niet voor mij. Er is geen manier waarop wij kunnen afspreken dat wij de wet breken en dat we omdat we de wet gebroken hebben, aansprakelijk worden gesteld. Dat kan niet. Wij breken geen wetten. Dus dan moet je de wet maar aanpassen. Dat is uiteindelijk ook gebeurd.

De gedachte daarbij was dat er dan een fonds zou komen waarin wij zouden bijdragen. Hoe dat nou uiteindelijk precies geregeld is? Ik denk dat er technisch gezien geen fonds gekomen is, dat het gewoon een kwestie was van: de rekeningen voor schadeafhandeling gaan naar NAM en die worden gewoon betaald, maar er moet wel één aanspreekpunt zijn. Dat was dan zeg maar de fondsgedachte. Iedereen die z'n beklag doet over aardbevingsschade en die dus in feite aansprakelijkheid eiste, ging naar één punt en dat was dan het fonds. Dus er waren niet meerdere routes om toch weer naar NAM, Shell of wat dan ook te gaan om te zeggen: ik dien toch een klacht in en ik wil toch vergoeding van jullie hebben. Het moest eenduidig geregeld zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dus het fonds is meer de techniek, maar het ging er vooral om dat er één punt was om naartoe te gaan?

De heer **Van Beurden**:

Precies, één aanspreekpunt.

De **voorzitter**:

Ik wil nog terugkomen op één punt. We hadden het al even over de intentieverklaring die Shell en Exxon opstellen als het gaat om onderhandelingen, waar ook dat scenario met een afbouwpad naar nul al in zit. Er is dan het nulbesluit dat valt op 29 maart. Is er nou nog veel discussie geweest over de curve waarlangs je op nul uitkomt in 2030?

De heer **Van Beurden**:

Ik neem aan dat daar wel iets of wat aan discussie over geweest is, maar het was een pad naar nul en dat zou denk ik min of meer -- althans in mijn beleving, maar ik heb er niet bij gezeten -- lineair verlopen. Er was een punt

waarop we zeiden: als we op 12 uitkomen, moeten we weer even opnieuw bekijken of NAM dan nog wel aan haar verplichtingen kan voldoen. De zorg was destijds: als wij naar nul gaan, dan worden dus ook de inkomsten minder en is het dan nog wel te behappen voor NAM om op dat moment identificeerbare schade te kunnen blijven vergoeden? Wij dachten van wel. Vandaar dat we ook zeiden: "We halen geen dividenden meer uit het bedrijf, dus we laten alles erin zitten. We gaan van het niveau waarop we zaten naar nul en dan komen er nog meer inkomsten in. Dat alles bij elkaar hoort voldoende te zijn." De overheid wilde graag dat wij daar nog garanties bovenop stelden. Dat begrepen we wel. Dat hebben we ook gedaan. Er kwam op, denk ik, voorspraak van SodM nog wel een punt bij: als we nou op 12 uitkomen, moeten we weer opnieuw even om de tafel zitten om te kijken of NAM inderdaad nog wel solvabel is. Dat is het enige dat ik me van het pad kan herinneren. Hoe dat precies verder is geregeld jaar op jaar, daar heb ik niet bij gezeten.

De **voorzitter**:

Iets later in de tijd -- dan spreken we over 2019 -- is er weer een behoorlijk forse beving, bij Westerwijtwerd, en dan valt het besluit om de maximale hoogte van de gaswinning op 11,8 miljard kuub vast te stellen. Dat is onder die 12 bcm. Verder wordt de gaswinning al beëindigd in 2022 in plaats van in 2030. Dat wijkt af van de curve die in het Akkoord op Hoofdlijnen overeen was gekomen. Hoe bent u op de hoogte gesteld van dit besluit?

De heer **Van Beurden**:

Het precieze mechanisme weet ik niet. Ik mag aannemen dat of onze upstreamorganisatie of Marjan of allebei mij daar een e-mail of een telefoontje over heeft gegeven.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Wat was uw reactie?

De heer **Van Beurden**:

Nou, vrij neutraal. De manier waarop dat bij ons naar binnen kwam, was: we willen sneller naar nul. Nou, dat begreep ik wel. Er was natuurlijk weer een behoorlijke aardbeving. De vraag was eigenlijk meer: hoe kan dat dan, hoe kunnen wij sneller naar nul? Want de vraag was nog steeds wel hoger. Er moest dus op een of andere manier een oplossing komen voor al die gebruikers van aardgas die niet konden switchen naar hoogcalorisch aardgas. Dat waren dus alle huishoudens, maar ook ziekenhuizen, kleinere

bedrijven et cetera. De oplossing die daaruit kwam, was dat wij de gasopslag in Norg op een andere manier konden inzetten. Ik denk dus, hoewel ik daar zelf niet bij betrokken ben geweest natuurlijk, dat wij wel met het ministerie hebben gesproken hebben over: hoe gaan wij dan sneller naar nul? Ik denk dat we daar altijd heel constructief in gezeten hebben. Wat mij betreft was het prima als we eerder naar nul zouden gaan, maar dan moesten er wel nieuwe afspraken gemaakt worden.

De **voorzitter**:

Waarover?

De heer **Van Beurden**:

Ten eerste moest de opslag in Norg anders ingezet worden. Daar waren natuurlijk kosten mee gemoeid. Wij gebruikten Norg voorheen om gas uit Groningen om niet in te produceren en dan te verkopen in de wintertijd. Het was dus een buffermechanisme, waar we ook wel handel omheen konden bedrijven. Nu werd gezegd: nee, we moeten Norg opvullen met gas dat we gaan inkopen, dan mengen we daar stikstof bij, dan wordt het een soort van pseudo-Groningengas en dan gaan we dat gebruiken in de winter zolang we nog niet de vraag naar nul hebben teruggebracht. Dat was prima, maar dat ging wel een hoop geld kosten. Dus daar moesten nieuwe financiële afspraken over gemaakt worden.

De **voorzitter**:

U zegt dat u hier vrij neutraal op reageerde. Uit het verhoor van de heer De Jong van Exxon bleek dat er bij Exxon wat minder neutraal op werd gereageerd, in de zin dat ook weer de eis op tafel kwam om gecompenseerd te worden voor het gas dat niet gewonnen zou worden ten opzichte van het basispad zoals was afgesproken in het Akkoord op Hoofdpijnen. Moet ik concluderen dat dat voor Shell geen punt was?

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee. Wij zaten daar vergelijkbaar in, maar wellicht is het woord "compenseren" niet juist. We zaten daar vergelijkbaar in. We hadden natuurlijk in 2018 afgesproken: we gaan naar nul, dat gaat twaalf jaar duren, die afbouwende opbrengsten parkeren we in NAM, dan hebben we daar een behoorlijke hoeveelheid geld om tot in lengte van dagen aan de verplichtingen te kunnen voldoen en dan doen we daar nog een keer garanties bovenop. Zo gaat het lopen en nu komt er opeens een andere realiteit, waarbij we niet tot 2030, maar tot 2022 afbouwende inkomsten

hebben. Dus daar hoort een heel ander financieel plaatje bij, ook voor aansprakelijkheid en voor kosten. Dus wat mij betreft -- zo was het ook voorzien in het Akkoord op Hoofdpijnen -- moest er dan opnieuw een balans worden vastgesteld. Want de balans die we hadden gevonden in de onderhandelingen tot aan juni 2018 werd dus, om goede redenen overigens, verstoord. Het akkoord had heel duidelijk voorzien: als er een ander pad is, dan zijn er weer nieuwe discussies nodig om die financiële balans te herstellen. Dat is geen compensatieclaim. Dat is gewoon opnieuw vaststellen hoe het met NAM financieel verder moet. Dat was niet meer dan logisch wat mij betreft en het waren gemaakte afspraken.

De **voorzitter**:

Toch was die nieuwe realiteit het gevolg van uw wens, en die van Exxon, om ontlast te worden van de juridische en zeker de strafrechtelijke aansprakelijkheid door de introductie van een winningsplicht, waardoor de overheid het niveau bepaalde waarop er gewonnen wordt.

De heer **Van Beurden**:

Ja.

De **voorzitter**:

U zei daarstraks tegen mij: wij zagen af van een claim op niet gewonnen gas, want als je zelf aankoerst op nul, zou het niet logisch zijn om nog een claim te leggen op niet gewonnen gas.

De heer **Van Beurden**:

Dat klopt.

De **voorzitter**:

Ik snap dan niet waarom dan die vraag wél weer op tafel komt op het moment dat onder de winningsplicht de overheid besluit de afbouw te versnellen, waarom er dan toch een compensatievraag op tafel komt. Zo is het in ieder geval verwoord door Exxon. Zo zien we het ook terug in de stukken, dat die claim opnieuw op tafel wordt gelegd. Dat is in uw eigen woorden niet logisch, toch?

De heer **Van Beurden**:

Nou, u kunt het ook op een andere manier zeggen. We hadden er afspraken over gemaakt dat we naar nul zouden gaan in 2030. We hadden becijferd dat met de resterende inkomsten uit de verlaagde opbrengsten NAM solvabel

gehouden kon worden tot in lengte van dagen. We zouden niet meer de dividenden eruit halen en ook niet meer de toekomstige dividenden, met een garantie erbovenop. Dat was het totaalplaatje dat we onderhandeld hadden. De financiële robuustheid, wat overigens ook een uitgangsprincipe was van het Akkoord op Hoofdlijnen, was op die manier geborgd. Als er dan vervolgens een ander pad komt, moeten we weer opnieuw kijken hoe robuust NAM dan is onder dát pad. Daarin was voorzien in het Akkoord op Hoofdlijnen, in clausule 1.5. Wij wilden graag om tafel gaan zitten om dat weer opnieuw te bekijken. Dat was in mijn optiek een alleszins redelijke eis. Het was geen claim. Het was het herstellen van de balans die was verstoord door een andere manier van inrichten, waar wij ons overigens prima in konden vinden, maar waar wel nieuwe financiële afspraken bij hoorden om het bedrijf gezond te houden.

De voorzitter:

We hebben gisteren meneer Atema van de NAM hier had gehad. Er is nu op een ander terrein ook wat veranderd in de wereld, namelijk dat de prijs van gas enorm omhoog is gegaan. De heer Atema heeft verklaard dat de NAM een meer dan financieel gezond bedrijf is. Betekent dat dat die behoefte aan herstel van de balans nu is afgenomen?

De heer Van Beurden:

Welllicht, meneer Van der Lee, maar we hadden het nu even over hoe wij reageerden in 2019 op het feit dat Norg anders ingezet moest worden en dat de balans verstoord was en hersteld moest worden. Op allebei kregen wij in feite van de overheid niet thuis te horen. Dat was vervelend. Wij konden niet praten en we moesten uiteindelijk naar een arbitrage toe. Dat is het dan helaas ook geworden. De Norgarbitrage is afgerond en die over de balans nog niet. In de tussentijd -- u hebt volledig gelijk -- is er van alles en nog wat veranderd. De gasprijs is zo hoog dat we inmiddels weer kunnen spreken over meeropbrengsten. Het is nu ook zover dat de overheid zegt: wacht even, maar dan willen wij die meeropbrengsten graag uit NAM halen. Dat is de zogenaamde "bofbelasting" of "windfall tax".

Het veld staat op de waakvlam. Daar is niet in voorzien in het Akkoord op Hoofdlijnen. Er gaan zelf stemmen op van: moeten we niet meer produceren in Groningen? Er gaan ook stemmen op van: moeten we nou niet gelijk die hele schadeafhandeling op een andere manier inrichten? Dus wat mij betreft zijn de redenen om om de tafel te gaan zitten en opnieuw te gaan praten alleen maar toegenomen. Die bestonden al in 2019 en nu hebben we nog

meer redenen om aan tafel te zitten en te zeggen: kunnen we niet tot een totaaloplossing komen? Want er is nu zo veel veranderd. Er is niet alleen de verandering van het basispad, maar de hele wereld om ons heen is veranderd. Nu is het dubbel en dwars tijd om weer opnieuw aan tafel te zitten. Dat is nog steeds mijn insteek.

De voorzitter:

Ik wil toch nog één keer terugkomen op de logica die u eerder in het verhoor zelf aangaf. Het is niet logisch om nog vergoed te willen worden voor gas dat niet gewonnen wordt. Daar zijn we het over eens.

De heer Van Beurden:

Over gas dat niet gewonnen wordt boven het basispad. Onder het basispad is een ander verhaal, want het basispad is een onderdeel van de financiële balans en de robuustheid die we gezamenlijk hebben willen vaststellen om NAM tot in lengte van dagen aan zijn verplichtingen te kunnen laten voldoen. Als nu wordt gezegd "we gaan wel even aan de inkomsten van NAM morrelen door het eerder te laten aflopen", dan hoort daar denk ik een herstel van de balans bij. Dat is niet omdat er reserves niet gewonnen worden. Dat verhaal, dat overigens over een veel groter volume gaat, is achter de rug. Het gaat over het feit dat wij afspraken hebben gemaakt over hoe het bedrijf gezond wordt gehouden om aan de verplichtingen in Groningen te kunnen voldoen. Natuurlijk kun je zeggen "dat is niet onze zorg, dat mogen Shell en Esso dan wel oplossen", maar wij zitten er net iets anders in, want dat waren de afspraken die wij gemaakt hebben in juni 2018.

De voorzitter:

En hoe zag u dat materieel voor u? Betekent dat dan dat daar waar er nog geld wordt verdiend met de afgenomen productie uit Groningen, maar ook nog uit de kleine velden, er een groter aandeel van die opbrengst naar de olies moet? Hoe zou dat dan moeten gebeuren?

De heer Van Beurden:

Nee, hoor. Daar hadden wij ideeën over en die hebben we nog steeds. Natuurlijk zijn de ideeën die we toen hadden nu veranderd omdat we nu in een andere realiteit leven. Het punt is -- ik geloof dat Marjan die woorden ook heeft gebruikt -- dat er een enorme oplossingsruimte is op dit moment om andere afspraken te maken. Ten eerste is er veel meer geld in NAM. We hebben een heel andere realiteit waar we mee omgaan. Er is ook nog de hele versterkings- en schadeafhandelingsituatie, waarvan eigenlijk iedereen

vindt dat het anders moet: NAM er helemaal uit. Kunnen we dat niet in één keer financieel oplossen? Dus er zijn veel parameters waarmee we kunnen spelen om een echte passende oplossing te vinden die voor iedereen werkt: voor de Staat, voor de aandeelhouders, maar vooral ook voor de Groningers. Dat is het enige dat ik heb voorgesteld. Ik heb hier niet specifiek een formule. Ik heb gewoon gezegd: laten we nou eens om tafel zitten. Dat was de afspraak. De noodzaak daartoe is in feite alleen maar toegenomen in de afgelopen paar jaar.

De voorzitter:

Ik kan me voorstellen dat er van de zijde van de Staat misschien enige zorg is dat afhankelijk van die onderhandelingen de belastingbetaler toch nog weer wordt aangeslagen voor het betalen voor gas dat niet gewonnen wordt en dat zelfs een deel van de Groningers daarvoor opdraait als belastingbetaler. Kunt u die zorg wegnemen?

De heer Van Beurden:

Nee, ik denk dat u het zo niet moet zien. Ik denk, nogmaals, dat daar andere afspraken bij hoorden. Er waren heel veel ideeën over, bijvoorbeeld -- sorry dat ik nu wat technisch wordt -- of we het kussengas in Norg zouden kunnen gaan produceren. Dat zou ook een hoop geld opleveren. Dat zouden we misschien wat eerder kunnen doen. Er waren dus uiteindelijk allerlei manieren om toch een zekere vorm van financiële robuustheid van NAM te creëren, anders dan te zeggen: betaal het verschil maar bij. Het ging ons niet om het verschil bijbetalen, maar om het herstellen van de balans.

Mevrouw Kuik (CDA):

We hebben het al gehad over die licence to operate van NAM. In hoeverre zijn NAM en de aandeelhouders er zelf verantwoordelijk voor dat die licence to operate verloren is gegaan?

De heer Van Beurden:

Volledig. Volledig. Dat kun je aan niemand anders wijten dan aan onszelf. In 2014 was er weliswaar een nieuwe realiteit van: dit is het productieniveau, daaronder is het veilig. Maar in 2015 ging het schuiven, werd het steeds minder en minder en minder. In 2016 begon mij ook het heel onbehaaglijke gevoel te bekruipten dat het eigenlijk niet alleen om veiligheid ging. Het ging over heel andere zaken, zoals maatschappelijke acceptatie. Als ik met Groningers sprak of als Groningers op onze aandeelhoudersvergadering kwamen, hadden ze het niet alleen over veiligheid. Dan hadden ze het over

het feit dat ze zich benadeeld en wellicht belazerd voelden en over het feit dat ze van het kastje naar de muur werden gestuurd. Als je er dan als bedrijf zit en denkt "hier heb ik dus kennelijk een rol in gehad" dan kun je niet anders concluderen dan dat je je licence to operate aan het verliezen bent en dat je daar eerder iets aan had moeten doen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Met de kennis van nu: wat hadden jullie kunnen doen om de licence te redden?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat ik in 2016 eerder en harder had moeten ingrijpen. 2015 was voor mij het verhaal van vraagtekens overal bij plaatsens: waar moet dit nu heen? In 2016 was het uitroeptekens plaatsens: het moet anders! Waarom heb ik nou niet in 2016 in één keer met de vuist op tafel geslagen, wat we uiteindelijk in 2017 hebben gedaan? Dat had ook in 2016 gekund, mevrouw Kuik. Ik kan me nog heel goed herinneren, zoals ik al eerder zei, dat een van de gedupeerden uit Groningen zei: kunt u mijn angst en de zorgen van mijn gezin meenemen in uw afweging? Daarvan kan ik nu alleen zeggen: dat heb ik gedaan, maar had ik het maar eerder en harder gedaan, want het heeft te lang geduurd.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft het wel gedaan, maar te laat.

De heer **Van Beurden**:

Ja, ik denk het wel. Ik denk dat je je van alle frustratie, alle interventies, alle bezoeken aan het Torentje en alles daaromheen wat er uiteindelijk in '17 heeft plaatsgevonden af moet vragen of je dat ook niet in '16 had kunnen doen. In '16 waren wij nog bezig om het probleem op te lossen. We waren niet bezig om het probleem te begrijpen, maar om het op te lossen. Hoe zit het nou met die aardbevingen? Hoe kan die verstevigingsoperatie sterker en sneller en noem maar op? Dat was in feite beside the point. Dat ging wel om veiligheid, wat heel erg belangrijk was, maar het was niet alleen veiligheid. Het was maatschappelijke acceptatie. Dus ik denk dat we daar een steek hebben laten vallen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan is eigenlijk het punt dat NAM en de aandeelhouders strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld het kantelpunt. Dan komt u in beweging en

zegt u: ik sla met de vuist op tafel. Was dat dan ook het punt dat het verlies aan maatschappelijk draagvlak reden was om met de vuist op tafel te slaan? Hoe moet ik dat zien?

De heer **Van Beurden**:

Het zal ongetwijfeld. Ik kan dat niet precies mentaal meer herconstrueren, maar ik denk dat een combinatie van de twee is geweest. Feit is dat er twee rechterlijke uitspraken waren waar ik me dus heel moeilijk in kon vinden. Hoe kun je nou toch oordelen dat als wij overheidsinstructies uitvoeren, wij vervolgens geacht worden onrechtmatig te opereren of dat wij strafrechtelijk vervolgd moeten worden? Als onze overheidspartner zegt "er is eigenlijk geen veilig productieniveau" is het wel helemaal crystal clear dat er iets helemaal mis is.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Komt dan pas het besef?

De heer **Van Beurden**:

Het ongenoegen en het idee dat we aan het verliezen zijn, dat we eigenlijk niet goed bezig zijn. We zeggen wel "respect for people", maar aan de andere kant hebben we ook wel problemen die mede door ons veroorzaakt worden. Ja, daar zeg ik nu op: had ik maar eerder en harder ingegrepen. Absoluut.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Op dit moment staat de gaswinning uit het Groningenveld op de zogenoemde "waakvlam". Dat is al eerder benoemd. Wat vindt Shell van het idee om Groningen op de waakvlam te houden?

De heer **Van Beurden**:

Dat is aan de overheid om te bepalen in zekere zin. Er is niet in voorzien in het Akkoord op Hoofdlijnen. Ik kan het me aan de ene kant voorstellen. Ik zou er denk ik wat meer moeite mee hebben als die waakvlam weer naar een volledige productiemaximalisatie zou gaan. Ik denk dat dat verkeerd is. Je zou je ook kunnen afvragen, als het dan toch op de waakvlam staat: waarom dan niet helemaal uit? Nogmaals, de productiebeslissingen en de consequenties daarvan en dergelijke liggen bij de minister en als de minister vindt dat het op de waakvlam moet, dan gaat het op de waakvlam.

Wat ik overigens wel wil zeggen daarbij, ook enigszins op de vraag van de heer Van der Lee, is dat daar dan ook weer een financieel plaatje bij hoort. Stel dat we zeggen: "Weet je wat, laten we het nou eens tien jaar op de waakvlam houden. Dus we blijven gewoon wel alle kosten houden, maar geen inkomsten. Want je weet het nooit." Dat kan ik me helemaal voorstellen, maar dan zeg ik: "Alsjeblieft, hier heb je alles. Laat ons dan helemaal eruit stappen." Want om tien jaar lang kosten te maken zonder enige inkomsten, maar wel in het idee dat we ook nog steeds aan alle schadeverplichtingen moeten voldoen tot in lengte van dagen, dat gaat economisch niet werken. Dus dan moeten we daar nieuwe afspraken over maken.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, helder. De heer Atema, de directeur van de NAM, heeft in zijn verhoor ook gesproken over de fase van sluiten en opruimen in het Groningenveld. Hij wil bijvoorbeeld in samenspraak met Groningers plannen maken voor het opruimen en herbestemmen van locaties van NAM in Groningen. In hoeverre steunt Shell zijn ambities?

De heer **Van Beurden**:

Volledig. Bij elk veld waar wij bij betrokken zijn, hoort wat in vaktermen heet een "decommissioning and restoration"-activiteit. Vaak vele jaren zo niet decennia voor het eindpunt beginnen bedrijven zoals het onze al voorzieningen te maken voor het moment dat je geen productie meer hebt, maar wel alles moet opruimen. Dat gaat in dit geval miljarden kosten. Daar wordt goed over nagedacht, omdat het zich inderdaad begint aan te dienen en ook omdat het een heel goede gelegenheid is om toch weer economische activiteit naar de regio te brengen. Het is heel logisch dat daar nu over wordt nagedacht en over wordt gesproken, niet alleen in Groningen, maar ik denk in heel Nederland wel. Ik denk dat wij met alle decommissioningkosten die nog gaan komen in Europa als Nederland daar een heel behoorlijke competentie kunnen opbouwen, zoals we dat ook met andere offshore-activiteiten gedaan hebben.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. Dank. Mevrouw Tielen heeft nog een aantal vragen voor u.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Aan het begin van dit verhoor zei u: er zijn eigenlijk drie kantelmomenten die ik zie in de periode dat ik als CEO met dit dossier bezig was. Het eerste

was in januari 2014 en het tweede in 2017, als dat strafrechtelijk onderzoek wordt ingezet, maar het derde heb ik u nog niet horen vertellen.

De heer **Van Beurden**:

Het derde was het Akkoord op Hoofdlijnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het Akkoord op Hoofdlijnen?

De heer **Van Beurden**:

Dat kantelpunt was eigenlijk meer het verlossingspunt wat mij betreft. U heeft inderdaad volledig gelijk. Er waren drie belangrijke momenten. Een was bij aantreden. Dat was de nieuwe productie- en veiligheidsfilosofie. Die werd vervolgens langzaam gecorrumpeerd en kwam uit op een moment dat het niet meer verder kon. Dat was het tweede punt. Dat was 2017. Dat was een breekpunt. Uiteindelijk was er, als ik een andere dialectiek mag gebruiken, het verlossingspunt, waarbij we naar nul gingen en het daaraan verbonden Akkoord op Hoofdlijnen et cetera.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U sprak ook een aantal malen over fiscale arrangementen die aangepast zouden moeten worden. Wat voor fiscale arrangementen bedoelde u?

De heer **Van Beurden**:

In feite was dat het verwijderen van de meeropbrengstregeling.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het verwijderen van de meeropbrengstregeling?

De heer **Van Beurden**:

Ja. We hadden een normale winstdeling, zoals die destijds, in de zestiger jaren, was voorzien. Die begon uit de pas te lopen met wat we allemaal logisch vonden. Er ging te veel geld naar de aandeelhouders. Dus we spraken af dat we het anders zouden regelen. Dat noemen vandaag de dag een "windfall tax", maar dat noemden we toen de "meeropbrengstregeling". Die werden afgesproken in '73 en '75 geloof ik. Dat zorgde ervoor dat de balans ging naar dat over die periode zo ongeveer 85% naar de overheid ging en 15% naar de twee aandeelhouders. Dat begon dus langzamerhand weer uit de pas te lopen toen we naar lagere productieniveaus en hogere kosten gingen. Toen begon dus die meeropbrengstregeling nonsensical te

worden, want er was geen meeropbrengst meer. Uiteindelijk stevenden we, zoals ik al zei, af op 100% naar de Staat en 0% naar de aandeelhouders. Op dat moment moet je het fiscaal anders gaan regelen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Besprak u die wens om het fiscaal anders te regelen ook met het kabinet?

De heer **Van Beurden**:

Jazeker. Het was een van de onderdelen van de new deal. Als wij het anders willen doen en dus ook naar lagere niveaus gaan, dan hoort daar ook een ander fiscaal arrangement bij.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: het ging eigenlijk puur over die meeropbrengstregeling, niet over andere fiscale arrangementen?

De heer **Van Beurden**:

Zo is het denk ik uiteindelijk opgelost. We hebben gezegd: die twee meeropbrengstregelingen vallen weg. Ik geloof dat we in normale royalty- en belastingstructuur zitten. We belasten dus niet meer de omzet. Het is nu de winst belasten wat we doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar het ging puur over de fiscale arrangementen rondom de winning van het gas?

De heer **Van Beurden**:

Dat klopt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het verhoor van staatssecretaris Vijlbrief was gisterenmiddag. Hij zei dat hij razend was op de oliemaatschappijen als het ging om arbitrages terwijl je ook gewoon om de tafel kan zitten. Wat zegt u daarop?

De heer **Van Beurden**:

Opvallend, want we hebben er toch uiteindelijk heel lang op aangedrongen om om de tafel te gaan zitten. Ik weet niet zeker over welke arbitrages u het nu heeft. Zijn dat de arbitrages van NAM over de rekeningen of de arbitrages over de herbalans, de Norginzet en dergelijke?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Onze indruk was: allebei. Überhaupt arbitrages als oplossing.

De heer **Van Beurden**:

Allebei? Ik kan op allebei wel onze visie geven en mijn persoonlijke visie. Voor wat betreft het anders inzetten van Norg, waarbij dus een heel ander kosten-batenplaatje hoort: daar kwamen we niet uit. Iedereen vond het uiteindelijk dan maar handiger om naar arbitrage te gaan. Dat is jammer. Dat is uiteindelijk gebeurd en dat is ook afgehandeld zoals wij het voorzien hadden. De andere was het herstellen van de balans. Daar kwamen we ook niet uit, ondanks het feit dat we graag wilden praten. Uiteindelijk was daar ook de conclusie: dan maar arbitrage, want dan hoeven we in ieder geval niet meer te onderhandelen. Ik vind dat een gemiste kans. Ik vind dat nog steeds een gemiste kans.

Bij het andere verhaal, de arbitrage van NAM, ben ik niet direct betrokken. Wat ik daarvan begrijp, is dat de NAM eist dat er beter gespecificeerde rekeningen komen, omdat anders ten eerste niet in te schatten is wat nou de precies de verplichting is van NAM om daaraan bij te dragen, maar ook, heel praktisch gezien, omdat anders de accountant uiteindelijk zegt: maar ja, op deze manier kan ik geen jaarverslag goedkeuren. Dus daar moet helderheid over komen en die was ook moeilijk om te krijgen. Dat is volgens mij inderdaad ook in een arbitragezaak terechtgekomen.

Maar allebei zijn onfortuinlijk. Ik had het ook liever anders gehad.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Onfortuinlijk, alle arbitrages?

De heer **Van Beurden**:

Ja. Wat ik overigens begrijp, is dat in de tussentijd meneer Vijlbrief ook praat over een totaaloplossing, een totaalplaatje. Prima. Dat is precies wat ik ook wil. Ik denk dat wij kansen laten liggen als wij niet praten over een totaalplaatje, een eindoplossing, waar alles wordt opgelost op een manier die voor iedereen ten gunste uitkomt. Als we daaraan kunnen beginnen, is dat wat mij betreft geen dag te laat.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bent u van mening dat het op dit moment veilig is in Groningen?

De heer **Van Beurden**:

Technisch gezien, ja. Ik denk dat we met de inzichten van vandaag de dag ... Die zijn natuurlijk altijd onvolledig, zoals u hopelijk kunt begrijpen. Want niemand weet precies wat er ondergronds aan de hand is en niemand weet precies hoe aardbevingen zich tot schade kunnen vertalen en of schade dan ook daadwerkelijk letsel kan veroorzaken. We hebben met alle modellen die wij hebben ... Wij hebben honderden miljoenen uitgegeven aan research om dit mechanisme beter te begrijpen. We hebben heel gedetailleerde risicomodellen opgesteld die uiteindelijk door TNO beheerd worden. Uit die modellen blijkt dat we inderdaad aan de Meijdamnorm voldoen, eigenlijk, met de excursie die daarbij was toegestaan. We mochten tijdelijk van 10^{-5} -- sorry voor de technische termen -- naar 10^{-4} -risicocontour voor vijf jaar. Uiteindelijk is het ook zo gelopen, met de inzichten die wij vandaag de dag hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zegt u daarmee dat de technische veiligheid wat u betreft de Meijdamnorm is?

De heer **Van Beurden**:

Dat is de manier waarop ik inderdaad de interpretatie van de TNO-modellen begrijp. Overigens wil ik daar direct aan toevoegen dat we nu ook wel beseffen dat dat niet het probleem is of niet het enige probleem is. Een veel groter probleem is angst. Een veel groter probleem is van het kastje naar de muur. Een veel groter probleem is onzekerheid over de toekomst, mensen wiens leven on hold staat, ontwrichting in dorpen en samenlevingen over wie nou wat krijgt. Dat heeft niks met de Meijdamnorm te maken. Dat is geen 10^{-5} -discussie. Dat is een maatschappelijke discussie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Juist. De vraag die ik u eigenlijk stel, is of u van mening bent dat het veilig is in Groningen.

De heer **Van Beurden**:

Technisch gezien denk ik dat wij aan de normen voldoen. Praktisch gezien denk ik dat dat niet de beleving is die Groningers hebben en dat ze er ook niet echt op zitten te wachten. Er moet veel meer gebeuren dan alleen maar een verklaring dat we technisch-risicogewijs op een of andere manier aan een norm voldoen. Ik begrijp dat het op die manier geregeld moet zijn voor regelgeving, wetgeving, aansprakelijkheid en noem maar op, maar

uiteindelijk is de enige manier waarop mensen zich veilig voelen als hun huis geïnspecteerd is en als het veilig bevonden wordt of als het wordt versterkt, opnieuw gebouwd of wat dan ook. Dat proces loopt nou eenmaal niet goed. Dus ik begrijp heel goed dat er angst, zorg, boosheid en noem maar op bij Groningers is. Dat spijt mij bijzonder. Het spijt mij ook bijzonder dat wij daaraan hebben bijgedragen. Maar het is een ander verhaal dan technische veiligheid.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Helder.

Mevrouw **Kuik** (CDA):
In de media werd weleens gesuggereerd dat Shell niet voldoende zichtbaar was in het aardbevingsdossier, zeker in het begin niet. Hoe reflecteert u daarop?

De heer **Van Beurden**:
Ik denk dat dat wel klopt, eerlijk gezegd, als je daarop reflecteert. Ik denk dat we operationeel gezien altijd wel duidelijk zijn geweest dat het NAM moest zijn. Op een gegeven moment was ook daar het verhaal: NAM maar beter op afstand, want misschien was NAM wel te nadrukkelijk aanwezig. Het is altijd moeilijk om dat goed te krijgen. Hoe zichtbaar zijn wij daar als Shell in geweest?

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Was het ook bewust afzijdig houden in het begin?

De heer **Van Beurden**:
Nou, nee. Dat denk ik niet. Ik denk dat wij het in het begin een beetje -- ook ingaande op mijn eerder antwoord -- zagen als een risicobeheersingsprobleem. We hadden het ook over het kwantificeren van het risico, met allerlei risicomodellen. Dat is onze dagelijkse kost. Op die manieren rekenen wij raffinaderijen en chemiefabrieken door. Daar heb je sommen voor en dan kun je uitrekenen waar de risicocontouren zitten en noem maar op. Ik denk dat wij in de eerste jaren het probleem zagen als zijnde dat: die huizen moesten veilig zijn, die mochten niet instorten op mensen en noem maar op, en hoe kun je nou vaststellen dat dat het geval is? Als ik daar nu op terugkijk, denk ik: dat was onvolledig. En als het dan onvolledig is en als het meer gaat om maatschappelijke acceptatie en "wat

doen jullie daaraan?", dan los je dat niet op met modellen. Dat los je wellicht wel op met nadrukkelijker aanwezig zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Bent u zelf bijvoorbeeld in het gebied geweest om met mensen te spreken?

De heer **Van Beurden**:

Ja, ik ben een paar keer in het gebied geweest. Het gebied is ook een paar keer bij mij geweest, natuurlijk. Ik heb drie keer met de commissaris van de Koning gesproken. We hadden natuurlijk ook Marjan van Loon, die ik destijds duidelijk heb aangesteld met de instructie: bemoei je met Groningen, want ik weet niet zeker of het daar nou wel goed gaat. Dat heeft ze gedaan. Marjan was heel vaak in de regio en elke keer als ze er was, stuurde ze mij een rapport of zag ik haar een paar dagen daarna en dan spraken wij erover. Het begon natuurlijk, zoals ik al zei, in 2016 steeds duidelijker te worden voor mij wat het probleem was: niet alleen een probleem van 10⁻⁵.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

In hoeverre speelde het leed dat mensen in Groningen lijden voldoende mee binnen Shell?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat het wel degelijk meespeelde, zeker voor mensen die daar persoonlijk bij betrokken waren en zeker ook voor mensen in de NAM. Dat waren dan weliswaar technisch gezien geen Shellmensen, maar heel veel mensen kwamen natuurlijk van Shell of voelden zich erg betrokken. Die vonden het natuurlijk ook verschrikkelijk wat daar gebeurde. Ze vonden het natuurlijk ook voor een deel verschrikkelijk dat zij gezien werden als de veroorzaker van veel van het leed, maar er was een enorme behoefte om het probleem op te lossen. Het was niet voor niks dat wij, zoals ik al zei, honderden miljoenen uitgaven aan onderzoek, dat we met allerlei wetenschappers samenwerkten, dat we eindeloos mensen aannamen om die huizen dan maar te inspecteren, et cetera. Maar er was denk ik op dat moment onvoldoende reflectie van: zijn we hier met het juiste probleem bezig, want misschien is het probleem niet de veiligheid van de huizen, maar is het probleem de maatschappelijke acceptatie?

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe kan het dat daar zo lang onvoldoende reflectie op is geweest?

De heer **Van Beurden**:

Dat is een heel goede vraag. Ik denk dat voor een deel de gevangenschap in het gasgebouw daar een rol in heeft gespeeld. Want we waren nou toch eenmaal bezig om allerlei problemen op te lossen? Er moest wel geproduceerd worden, want dat moest nou eenmaal. Het is misschien wel makkelijk om te zeggen: weet je wat, dan stoppen we toch met Groningen. Dat had gekund natuurlijk. Dat hadden we denk ik in bijna elk ander geval wel gedaan, zo niet elk ander geval. Maar dan? We konden het niet vervangen door iets anders, want Groningengas is uniek. Daar zit 15% stikstof in, dus dat kun je niet een-twee-drie vervangen en zeker niet voor de volumina waar het over gaat. Dus wij hadden het probleem dat we het dilemma moesten oplossen: hoe zorg je nou voor die leveringszekerheid, maar dan wel veilig? Dan kom je denk ik een stuk moeilijker toe aan de conclusie: "Daar gaat het niet om. Het gaat om maatschappelijk draagvlak, het gaat om acceptatie. Dus weet je wat? We zeggen gewoon tegen de overheid: doe die kraan maar dicht en zoek het dan maar uit waar je je gas vandaan haalt." Dat kon ook niet. Dat was denk ik de gevangenschap in het gasgebouw.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het was de gevangenschap in het gasgebouw om door te blijven gaan met wat al jaren daarvoor de gewoonte was.

De heer **Van Beurden**:

Ja, voor een deel. Uw vraag roept weer iets anders in mij op, wat denk ik ook wel belangrijk was. Je moet je op een gegeven moment ook afvragen of in dat gasgebouw de juiste mensen zitten. Wie zat er nou in dat gasgebouw? Daar zat de Staat in op twee manieren en daar zaten twee aandeelhouders in. Zat de provincie daarin? Nee. Was daar enige betrokkenheid van lokale besturen? Nee. Daar werd besloten over Groningen. Er werd niet besloten met Groningen. Ik denk dat als wij dat gasgebouw op dat moment in een vlaag van inzicht anders hadden ingericht, als wij hadden gezegd "natuurlijk moet daar de provincie bij, moeten daar burgemeesters bij en noem maar op", wij misschien tot een ander inzicht waren gekomen en misschien zelfs tot een andere uitkomst. Dat weet ik niet. Maar dat gebeurde dus niet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Was dan de veiligheid beter geborgd geweest, van de Groningers?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat, zoals ik eerder al zei, de veiligheid in principe wel goed geborgd is geweest.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Het brede begrip van veiligheid.

De heer **Van Beurden**:

Ik denk het brede begrip van veiligheid wel. Ik denk dat er meer inzicht was geweest. Ik denk dat mensen betrokkenheid hadden gevoeld bij de afwegingen. Ik denk dat er dan ook wat meer praktische oplossingen op tafel waren gekomen: "We begrijpen dat wel. Natuurlijk is het in het belang van het land, maar doe het dan op deze manier." Ik denk dat we er dan al polderend uit waren gekomen, maar dat hebben we dus niet gedaan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Hoe zou dit in de toekomst, voor nieuwe publiek-private samenwerkingen, moeten worden vormgegeven, volgens u? Welke lessen moeten we hier nu uit trekken?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat, zeker als het over dit soort operaties gaat, die midden in de gemeenschap plaatsvinden en die dus de potentie hebben om die gemeenschap behoorlijk te verstoren, een betere, structureel georganiseerde betrokkenheid van die gemeenschap absoluut noodzakelijk is. Als je er geen hek om kunt zetten, kun je maar beter zorgen dat je mensen spreekt die letterlijk je burens zijn.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Structureel georganiseerde betrokkenheid van de gemeenschap. Oké. Op basis van verschillende berichten over Shell, bijvoorbeeld over het vertrek van Royal Dutch Shell uit Nederland en recent nog over mogelijk de verkoop van onderdelen van NAM, maken verschillende partijen in Groningen zich zorgen over hun toekomst. In zijn verhoor verklaarde de heer Ten Brink, de dijkgraaf van het waterschap Hunze en Aa's, bijvoorbeeld dat het waterschap zich in het licht van deze berichten zorgen maakt over de bijdrage van NAM in het bodemdalingfonds. Wat kan Shell doen aan deze onzekerheid? En dan niet specifiek dit punt, maar ...

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat we nog duidelijker moeten zijn dan we al zijn geweest en dat is dat NAM aan al haar verplichtingen zal voldoen, dat wij er in eerste instantie zorg voor dragen dat NAM een financieel robuust bedrijf is dat dat ook kan en dat, mocht op de een of andere manier de basis daarvoor wegvallen, de twee aandeelhouders garant staan.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Die staan garant. Oké. Dat is dan helder. Met welke emotie kijkt u nou naar dit gasdossier? U gaf al eerder aan: we probeerden het op te lossen, maar niet te begrijpen. Met welke emotie kijkt u hier nu naar?

De heer **Van Beurden**:

Ik denk dat dat een hele belangrijke is. Er zijn een aantal Shellemoties. We hebben toch, zoals ik al zei, geprobeerd om het probleem op te lossen in plaats van het probleem te begrijpen. We hebben ons te lang in dat maatschappelijke dilemma gemengd en eigenlijk gedacht dat wij dat moesten managen of dat wij daar een belangrijke rol in hadden. Met de benefit of hindsight is dat denk ik een verkeerde gedachte geweest.

Mijn persoonlijke rol en mijn persoonlijke reflectie daarop is dat ik eerder en harder had moeten ingrijpen. Ik zei al eerder dat ik me heel goed een aantal jaarvergaderingen kan herinneren met gedupeerde Groningers die voor mij stonden. Eén kan ik me nog heel goed herinneren en dat is mevrouw Heite, die zei: kunt u mijn gezinssituatie meenemen in uw overwegingen? Nou, dat heb ik gedaan, maar dat heeft gewoon te lang geduurd. Zo kijk ik erop terug. Ik wou dat we eerder en harder hadden ingegrepen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dat is uw reflectie. Welke emotie hoort daar dan bij?

De heer **Van Beurden**:

Spijt.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Spijt? Oké.

De heer **Van Beurden**:

Spijt en ook -- dat kan ook niet anders als je met de Groningers spreekt -- een zekere zin van verdriet en ook wel wat schaamte.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dank.

De **voorzitter**:

Ik wil nog even terugkomen op wat u zei in reactie op vragen van mevrouw Tielen over de veiligheid. We hebben recent begrepen van een wetenschappelijk panel dat er nog steeds een risico is op een beving met een magnitude van 4,6 en zelfs met een marge naar boven en beneden daaromheen. Het is ook niet zo dat ieder huis dat beoordeeld wordt in de versterkingsoperatie op norm wordt verklaard. We zien ook dat de afgelopen drie jaar de seismiciteit hoger is dan het model voorspeld heeft. Toch zegt u: technisch is het veilig. Waar is dat dan op gebaseerd?

De heer **Van Beurden**:

Daarvoor baseer ik me op de modellen van TNO. Dat zijn de wellicht dezelfde modellen als waar u het over heeft. Er is destijds, toen we dus vonden dat we een beter begrip moesten hebben van aardbevingen -- ik denk dat het in 2012 al is geweest -- heel veel werk gedaan aan het opstellen van dit soort modellen. Er is heel veel onderzoek aan gedaan. We hebben om een gegeven moment zelfs Groningse huizen op trilplaten laten bouwen in Italië en aardbevingen nagebootst om maar te kunnen berekenen hoe die huizen erop zouden reageren en al dat soort zaken. Uiteindelijk hebben we dat model overgedragen aan TNO. Het was ook weer een beetje "slager, je keurt je eigen vlees" als jij dat model zou beheren. Dus dat model is naar TNO gegaan. Daar baseer ik me op.

Dat zijn dus modellen die nu, op dit moment, zeggen: aan de Meijdamnorm, die 10^{-5} , wordt sinds 2020 voldaan. Ik denk dat we daar de hele tijd bij moeten blijven, eerlijk gezegd, meneer Van der Lee. Ik denk dat we de hele tijd moeten blijven kijken of er geen nieuwe inzichten komen, want dit is een onvolledige wetenschap. We hebben hier nog steeds te maken met een fenomeen dat heel weinig voorkomt in de wereld, zeker op de schaal waarop het zit. Dus ik denk dat we daar de hele tijd voor moeten blijven waken.

De **voorzitter**:

Misschien is het dan ook verwarring bij mij over het woord dat u gebruikt, want die modellen bevatten niet alle kenmerken van alle gebouwen in Groningen.

De heer **Van Beurden**:

Nee, nee, nee. Helemaal mee eens.

De **voorzitter**:

En als u zegt "technisch veilig", bedoelt u volgens mij meer ...

De heer **Van Beurden**:

Per huis.

De **voorzitter**:

... theoretisch veilig volgens de modellen. Maar je kunt pas in de praktijk, op basis van specifieke kenmerken en een beoordeling bepalen of er daadwerkelijk sprake is van veiligheid.

De heer **Van Beurden**:

Absoluut. U heeft helemaal gelijk. Het zijn statistische modellen. Dat is de manier waarop het werkt. Dus er wordt statistisch vastgesteld wat de kans is dat je komt te overlijden in een periode van een jaar als je een jaar lang 24 uur per dag bent blootgesteld aan dat risico. Dus als iemand 24 uur per dag een heel jaar lang in dat huis zit, blootgesteld aan dit soort risico's: wat is de kans dat die komt te overlijden? Die is 1 op de 100.000. Dat is statistiek. Dat wil niet zeggen dat het niet anders kan uitpakken, maar dat is statistiek. De enige manier waarop je kunt vaststellen of een huis veilig is, is door het te inspecteren.

De **voorzitter**:

Ja, precies. Wij zijn uitgevraagd als commissie. Dank voor uw medewerking.

De heer **Van Beurden**:

Fijne dag.

De **voorzitter**:

Tot ziens. Het volgende verhoor zal zijn met de minister-president, de heer Rutte. Dat vangen wij aan om 14.15 uur.

Sluiting 12.59 uur.